

Samrådsredogörelse Översiktsplan för Stockholm

Innehåll

Sammanfattning	2
Läsanvisning	3
Föreslagna förändringar av planförslaget.....	3
Hur samrådet bedrivits	4
Seminarier/föreläsningar.....	4
Trycksaker och annat material.....	4
Turné och utställningar	4
Webb och sociala medier	5
Media	5
Barn- och ungdomsdialog.....	5
Ämnesvis sammanfattning av synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden	6
Samrådet och processen.....	6
Allmänt om förslaget och utvecklingen	6
Sammanfattningen och inledningen	9
Mål för stadsbyggandet.....	9
Allmänt om stadsbyggnadsmålen	9
Stadsbyggnadsmål: En växande stad	10
Stadsbyggnadsmål: En sammanhängande stad.....	11
Stadsbyggnadsmål: God offentlig miljö.....	12
Stadsbyggnadsmål: En klimatsmart och tålig stad.....	12
Utbyggnadsstrategi och genomförande	13
Utbyggnadsstrategi.....	13
Genomförande.....	15
Allmänna intressen	16
Övergripande om allmänna intressen	16
Bostadsförsörjning.....	17
Näringsliv och kompetensförsörjning	18
En socialt sammanhållen stad.....	19
Trafik och mobilitet	21
Grön och vattennära stad	25

Stadsbyggnadskontoret

Fleminggatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
stockholm.se

Bilagor: Remissammanställning del 1-3,
Synpunkter från dialogverktyget för diarieföring

Stadens karaktär och gestaltning	26
Kulturliv, idrott och rekreation	27
Klimat, miljö hälsa och säkerhet	28
Teknisk försörjning	31
Lokala utvecklingsmöjligheter	34
Allmänt om lokala utvecklingsmöjligheter	34
Rinkeby-Kista	35
Spånga-Tensta	36
Hässelby-Vällingby	37
Bromma	38
Östermalm	39
Norrmalm	40
Kungsholmen	41
Södermalm	41
Hägersten-Liljeholmen	42
Skärholmen	43
Älvsjö	44
Enskede-Årsta och Vantör	44
Farsta	45
Skarpnäck	47
Karta över stadsutvecklingsmöjligheter	48
Riksintresse-bilagan	49
Konsekvensbeskrivning	51

Sammanfattning

Samrådet för översiktsplanen pågick under perioden 10 november 2016 till 10 januari 2017. Under samrådet har totalt ca 1 550 yttranden inkommit. Samtliga yttranden finns i remissammanställningen och dokumentet ”Synpunkter från dialogverktyget för diarieföring”.

Flertalet remissinstanser är positiva till planförslaget och anser att det ligger i linje med stadens styrdokument Vision 2040 – ett Stockholm för alla. Flera framför dock att det regionala perspektivet bör behandlas i större utsträckning, liksom äldre-, barn-, jämställdhets- och funktionsnedsättningsperspektivet. Flera remissinstanser och privatpersoner menar att planen är för oprecis.

Stadsbyggnadskontoret har reviderat planförslaget utifrån samråds-synpunkterna, bland annat så att det blivit tydligare och ger mer vägledning. Ett särskilt dokument för riktlinjerna för bostadsförsörjningen har tagits fram och behandlas i en egen process. Det allmänna intresset ”Stadens karaktär och gestaltning” har delats i två nya teman, ”Kulturmiljö i en växande stad” och ”Arkitektur och

gestaltning”. Avsnittet om de lokala utvecklingsmöjligheterna har fördjupats och har fått nya kartor.

Läsanvisning

Denna samrådsredogörelse innehåller dels en redovisning för hur samrådet bedrivits, dels en ämnesvis sammanfattning av de synpunkter som kommit in, dels med stadsbyggnadskontorets kommentarer till synpunkterna. Sammanfattningen redovisar endast de konkreta synpunkterna/önskemålen och inte de argument som framförs. Samtliga yttranden i sin helhet finns i remissammanställningen.

Föreslagna förändringar av planförslaget

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet har framförallt följande frågor studerats vidare:

- Slutsatser från sociala hållbarhetskommisionen
- Bostadsförsörjning
- Kulturmiljö-, arkitektur- och gestaltungsfrågor
- Klimat- och vattenfrågor
- Allmänna intressen
- Lokala utvecklingsmöjligheter
- Karta över stadsutvecklingsmöjligheter

Kontoret har ändrat planförslaget så att det blivit tydligare och ger mer vägledning. Det regionala perspektivet och äldre-, barn-, jämställdhets- och funktionsnedsättningsperspektivet har förstärkts. Länsstyrelsens synpunkter har till största delen tillgodosetts, fränsett på de punkter som framgår av kontorets kommentarer i denna samrådsredogörelse.

I enlighet med uppdrag i stadens budget om utveckling av Hagsätra-Rågsved har området lagts till som ett fjärde fokusområde i utbyggnadsstrategin. Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm lyfter fram översiktsplanens betydelse för en mer sammanhållen stad. Tio strategiska samband som är prioriterade i arbetet för ett sammanhängande Stockholm har identifierats.

Ett särskilt dokument med riktlinjer för bostadsförsörjningen tagits fram och behandlas i en egen process. Det allmänna intresset ”Stadens karaktär och gestaltning” har delats i två nya teman, ”Kulturmiljö i en växande stad” och ”Arkitektur och gestaltning”. Avsnittet om de lokala utvecklingsmöjligheterna har fördjupats och har fått nya lokala stadsutvecklingskartor. Hur riksintressena beaktas i planen som helhet har setts över.

Hur samrådet bedrivits

Samrådet för översiktsplanen pågick under perioden 10 november 2016 till 10 januari 2017. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser samt föreningar och företag. Under samrådet har totalt ca 1 550 yttranden inkommit, varav nio från statliga myndigheter och bolag, två från regionala organ, 14 från grannkommuner, 38 från nämnder, råd och bolag inom staden, 116 från företag, föreningar, skolklasser och andra grupper samt närmare 1 400 från privatpersoner.

Under samrådet genomförde kontoret en rad aktiviteter med målet att nå ut till så många målgrupper som möjligt.

Seminarier/föreläsningar

Tre remisseminarier anordnades, ett för statliga organ, ett för regionala aktörer och ett internt inom staden. Muntlig presentation av förslaget gjordes för några politiska nämnder och andra grupper.

Trycksaker och annat material

Förutom huvudprodukten – förslag till ny översiktsplan med riksintressebilaga och konsekvensbeskrivning – trycktes en populärversion i 8 000 ex för att användas i Stockholmsrummet och vid samråds-turnén. Hela upplagan tog slut. En presentation och affischer togs också fram.

Turné och utställningar

Under första halvan av samrådet genomfördes en turné i alla 14 stadsdelsområden. Den bestod i första hand av dialogpaviljongen som blev inredd och fick ändrad utsida enligt översiktsplanens grafiska profil. I vissa stadsdelsområden besökte turnén istället en galleria. Turnén bestod av besök på en plats i varje stadsdelsområde, och oftast under två dagar på respektive plats. Turnén bemannades av medarbetare från stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret och stadsdelsförvaltningarna. Mottagandet från besökarna var mycket positivt. Det var många tusen besökare under dessa dagar och närmare 12 000 trycksaker delades ut till intresserade.

En introduktionsfilm producerades som visades kontinuerligt på turnéplatserna och i Tekniska nämndhusets entré. Affischerna och trycksakerna distribuerades till stadens alla bibliotek. I Tekniska nämndhuset och Stockholmsrummet i Kulturhuset fanns utställningar. Annonser om översiktsplanen sattes upp på 150 kulturtavlor under tre veckor i början samrådet.

Webb och sociala medier

Översiktsplanens sidor på stockholm.se uppdaterades och nya sidor om dialogen skapades under stockholm.se/stadsutveckling. Nyheter kring översiktsplanen och turnén lades upp kontinuerligt på stadens intranät.

En sida lades upp för att ge människor en möjlighet att lämna synpunkter på översiktsplanen i form av samma digitala verktyg som på surfplattorna under dialogturnén och i Tekniska nämndhusets entré. Totalt inkom ca 1300 synpunkter via detta verktyg. Via kontorets facebook-sida Stadsutveckling Stockholm blev dialogen marknadsförd.

Artiklar till stadens externa och interna informationskanaler producerades. Information om samrådet låg överst på startsidan på stockholm.se under samrådet. På stadsbyggnadskontorets webbsida "Bygg- och plantjänsten" fanns en länk till informationen om översiktsplanen på Stockholm växer. Dessutom distribuerades material till stadsdelsförvaltningarnas informatörer som spreds i de lokala kanalerna och på sociala medier.

Media

I samband med samrådsstarten anordnades en pressträff med stadsbyggnadsborgarrådet som också invigde dialogturnén.

Barn- och ungdomsdialog

Parallellt med det ordinarie samrådet har stadsbyggnadskontoret genomfört ett omfattande barn- och ungdomssamråd. Workshoppar bedrevs i 14 skolor spridda över staden från åk 2 i lågstadiet till åk 3 på gymnasiet. Riktade satsningar att nå barn och unga som ofta står utanför de demokratiska processerna genomfördes. Detta resulterade i att workshops även genomfördes med Södra Latins klass för nyanlända ungdomar och fritidsverksamheten Himmel och Pannkaka som vänder sig till barn och unga med funktionsvariationer. Dialoger erbjöds stadens samtliga ungdomsråd efter principen vi kommer till er. Dialoger genomfördes även med Stockholms regionala ungdomsråd, Östermalms ungdomsråd samt Stockholms ungdomsparlament. För att fånga upp barnperspektivet för förskoleåldern sammankallades en fokusgrupp med förskolepedagoger.

Barn- och ungdomssamrådet följde stadens metod för barn- och ungdomsdialog som innehåller de fem stegen Kunskap, Dialog, Återkoppling, Inflytande och Utvärdering/analys.

Arbetet och dess resultat har sammanställts i en rapport, se översiktsplanens webbplats www.stockholm.se/nyoversiktsplan.

Ämnesvis sammanfattning av synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden

Nedan redovisas ämnesvis de synpunkter som inkom under samrådet. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje ämne. Samtliga yttranden finns i remissammanställningen och dokumentet ”Synpunkter från dialogverktyget för diarieföring”.

Samrådet och processen

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd hade gärna bidragit vid samrådsmöten om översiktsplanen i flera av områdets stadsdelar, lämpligen på ungdomsgårdar och andra mötesplatser. Micasa anser att det är positivt att förslaget under samrådet har presenterats ute i stadsdelsområdena. Några fastighetsbolag, bland annat AMF och Veidekke, är positiva till det omfattande dialogarbetet. Några föreningar menar att samrådstiden var för kort, bland annat i och med att det låg över jul- och nyårshelgerna.

Några barn- och ungdomsgrupper och privatpersoner menar att översiktsplanen borde finnas på flera språk, eller på enklare svenska.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

En särskild satsning på dialog med barn och ungdomar gjordes, dock utan stadsdelsnämndernas medverkan.

Allmänt om förslaget och utvecklingen

Statliga och regionala remissinstanser, grannkommuner, samtliga kommunala nämnder och bolag, flera företag och föreningar samt flera privatpersoner är positiva till planens huvudsakliga inriktning. De kommunala nämnderna anser att den ligger i linje med Vision 2040 – ett Stockholm för alla. Enskede-Årsta Vantörs stadsdelsnämnd och socialnämnden instämmer i att det omfattande stadsbyggandet utgör en unik möjlighet till förbättringar. Även några privatpersoner är positiva till många av intentionerna. Andra privatpersoner menar att planen har alltför starkt marknadsfokus.

Flera remissinstanser, t.ex. länsstyrelsen, Trafikverket, landstinget, grannkommuner, exploateringsnämnden och Skärholmens stadsdelsnämnd samt några företag, föreningar och privatpersoner anser att det regionala perspektivet bör behandlas i större utsträckning, och vissa efterfrågar tydligare kopplingar den kommande regionala utvecklingsplanen RUF5 2050. Landstinget menar att förslaget till ny översiktsplan i stort överensstämmer med mål och planeringsin-

riktning i RUFSS 2050. Även för barn- och ungdomsgrupper är det regionala samarbetet viktigt.

Länsstyrelsen anser att det tydligt ska framgå i översiktsplanens huvuddokument att stadens ställningstaganden i bilagan för riksintressen är vägledande för efterföljande planering och prövning.

Skärholmens stadsdelsnämnd anser att översiktsplanen behöver ta ställning till regeringens åtaganden angående FN:s globala utvecklingsmål, Agenda 2030.

Många remissinstanser, till exempel Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd och idrottsnämnden, är positiva till att det sociala perspektivet betonas i planen. Flera kommunala nämnder efterfrågar ett ökat fokus på äldre-, barn-, jämställdhets- och funktionsnedsättningsperspektiv. Utbildningsnämnden och flera barn- och ungdomsgrupper anser att behovet av nya skolor och den roll skolan spelar i samhället inte lyfts fram på ett tillräckligt sätt. Einar Mattsson, några föreningar och några privatpersoner efterlyser ett än tydligare barnperspektiv, till exempel genom att ett kapitel eller mål om barns behov eller tydligare planeringsinriktningar läggs in.

Flera remissinstanser, föreningar och privatpersoner, t.ex. Försvarsmakten, Huddinge kommun, vissa stadsdelsnämnder, kulturnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, kyrkogårdsnämnden, Skönhetsrådet, Stockholm Vatten och Avfall och naturskyddsföreningen, anser att planen är för oprecis. Vissa barn- och ungdomsgrupper menar att planen saknar konkretisering och att ordet ”bör” används för ofta och föreslår att det byts mot ”ska försöka” eller ”ska” beroende på situation.

Farsta stadsdelsnämnd menar att det skulle vara en fördel om dokumentet kortades ner textmässigt och var något mer konkret. Fastighetskontoret föreslår att strategierna och målen formuleras som kortare och tydligare slogans.

Miljö och hälsoskyddsnämnden anser att det hade varit önskvärt om översiktsplanen hade problematiserat mer samt varit ännu tydligare vad gäller att hålla hög exploateringsgrad i kollektivtrafiknära lägen. Stockholm Vatten och Avfall menar att det är önskvärt att översiktsplanen även visar på de fortsatta möjligheterna/inriktningen att växa fram till år 2050.

Vissa företag, föreningar och privatpersoner efterlyser en definition av begrepp som ”Socialt hållbart perspektiv”, ”stadens konkurrenskraft”, ”komplettering”, ”omvandling”, ”blandad stad”, ”stadsgata”

och ”stadsboulevard”. Någon privatperson anser att det är otydligt vad som är beskrivning, underbyggd analys, påstående respektive politisk ambition. Några barn- och ungdomsgrupper menar att en ordlista behövs och att ordet ”inkludering” bör användas istället för ”integration”.

Klövern AB menar att förslaget innehåller formuleringar som kan begränsa och försvåra framtida utveckling, till exempel komplettering, omvandling, anpassning och visa hänsyn, samt att de är otydliga på plankartan.

Några privatpersoner ifrågasätter varför Stockholm ska växa, och föreslår att byggandet istället ska ske någon annanstans i regionen eller i landet. Flera privatpersoner anser att planen bryr sig för lite om de människor som redan bor i Stockholm och deras när- och boendemiljö.

Några remissinstanser, till exempel Försvarmakten, Stockholms Hamnar och Stockholm Vatten och Avfall, efterfrågar att deras olika sakområden belyses mer genomgående i hela planen.

Några privatpersoner menar att planen är feg och att större förändringar i snabbare takt i hela staden kan föreslås.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Planförslaget intentioner och struktur är i stort uppskattat. Det regionala perspektivet samt äldre-, barn-, jämställdhets- och funktionsnedsättningsperspektiv har förstärkts. Planen har förtydligats, bl.a. med mer vägledande skrivningar, tydligare planeringsinriktningar, fler definitioner och en begreppslista. Kopplingen mellan planen och ställningstagandena i riksintressebilagan har förtydligats i kapitlet om de lokala utvecklingsmöjligheterna samt i det allmänna intresset om kulturmiljö i en växande stad

Information om FN:s globala mål och agenda för att till 2030 nå en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling och hur detta tas om hand i Sverige har lagts in i inledningen.

Flera sakområden har fått något mer utrymme men för att undvika upprepningar och alltför detaljerade beskrivningar kan inte alla önskade kompletteringar göras. I fortsatt områdesplanering omsätts översiktsplanens intentioner mer konkret.

Stockholm är en attraktiv stad och befolkningen ökar därför oavsett om staden bygger nya bostäder eller ej. Kommunfullmäktige har

beslutat att bejaka denna tillväxt och att staden ska planera för en befolkning på närmare 1,3 miljoner invånare till år 2040.

Sammanfattningen och inledningen

Kungsholmens och Östermalms stadsdelsnämnder menar att referenser till olika regionala samarbeten och dokument behövs. Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Stockholms Hamnar och Stockholm Vatten och Avfall anser att ytterligare styrdokument bör tas upp. Stockholms hamnar och Stockholms sjögård vill också se att hamnarnas betydelse för Stockholms tillgänglighet nämns. Exploateringsnämnden menar att stadsutvecklingsområdena som drivs med hållbarhetsfokus bör nämnas.

Exploateringsnämnden framhåller att fler människor och mer gods kan komma att ställa ökat anspråk på yta.

Flera remissinstanser, företag och föreningar, till exempel vissa stadsdelsnämnder och företagsgrupper, framhåller att konsekvenserna av digitaliseringen behöver behandlas mer utförligt. Kungsholmens och Östermalms stadsdelsnämnder samt stadsbyggnadsnämndens funktionshinderråd menar att digitaliseringsfrågan inte är oproblematisk ur ett demokratiskt perspektiv samt för elöverkänsliga.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Sammanfattningen och inledningen har setts över utifrån de synpunkter som kommit in, dock utan att dokumentet får för mycket upprepningar och blir alltför omfångsrikt. Vissa av synpunkterna ovan tillgodoses i andra delar av planförslaget.

Mål för stadsbyggandet

Allmänt om stadsbyggnadsmålen

Många remissinstanser, till exempel landstinget, Fastighetsverket och flera grannkommuner, är positiva till målen.

Vissa remissinstanser, till exempel miljö- och hälsoskyddsnämnden, flera företag och föreningar och vissa privatpersoner efterlyser tydligare stadsbyggnads- och visionsmål och en tydligare bild av hur Stockholm kommer att se ut med 140 000 nya bostäder. Landstinget menar att det finns en otydlighet i målstrukturen. Vissa barn- och ungdomsgrupper efterfrågar ”före- och efterbilder” så man kan se hur det ser ut idag och hur man vill att det ska kunna se ut framåt. Länsstyrelsen önskar att lokala kulturmiljövärden behandlas i målen.

Flera remissinstanser, t.ex. miljö- och hälsoskyddsnämnden, socialnämnden och Stockholm Vatten och Avfall, liksom barn- och ungdomsgrupper, framhåller utmaningen i kraftfullt bostadsbyggande och att bygga en tät stad, och samtidigt beakta andra centrala intressen i planprocessen, som miljö och hälsa, teknisk försörjning, grönområdestillgång, skolor och förskolegårdar. Flera, till exempel Södermalms stadsdelsnämnd, anser att det därför behövs tydligare avvägningar och riktlinjer. Länsstyrelsen ser fördelar med kartor som visar på möjliga konflikter mellan stadsutbyggnadsmöjligheter och olika allmänna intressen.

Flera företag och företagsgrupper, bland annat Stockholms handelskammare, lyfter vikten av att även bygga för att ge möjlighet till nya arbetsplatser.

Naturskyddsföreningen anser att klimatperspektivet bör ingå som underrubriker i de olika målformuleringarna, istället för att sätta ordet klimat i en av målformuleringarna.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Flera är uttalat positiva till föreslagna stadsbyggnadsmål. Kontoret anser också att samrådsförslagens stadsbyggnadsmål var bra. Till utställning har endast mindre kompletteringar gjorts i syfte att göra stadsbyggnadsmålen mer vägledande och viljeinriktade. Klimatfrågan hör i första hand hemma i stadsbyggnadsmålet "En klimatsmart och tålig stad".

Stadsbyggnadsmål: En växande stad

Flera remissinstanser, bland annat Haninge kommun och flera stadsdelsnämnder är positiva till att behovet av flera arbetsplatser i söderort lyfts.

Utbildningsnämnden menar att behovet av nya skolor, tomter och strategisk placering av skolor och sambandet mellan skolor och idrottslokaler inte lyfts fram tillräckligt och att det är väsentligt att behålla mark och byggnader där stadens utbyggnad kommer att förändra förutsättningarna inom en inte alltför lång tidsperiod. Södermalms stadsdelsnämnd saknar vård- och omsorgsboenden i uppräknningen av olika nödvändiga samhällsfunktioner.

Även landstinget pekar på risken för att fokus på en viss mängd bostäder ger för ensidiga signaler och kan leda till att antal bostäder går före en hållbar stadsutveckling.

Några lyfter också att översiktsplanen behöver bli tydligare med hur staden önskar att den nationella och internationella tillgängligheten ska fungera. Frågor som vilka regioner vill staden få tillgänglighet till och hur ska tågtrafiken förhålla sig till flyget ställs och de menar att stadens syn på detta påverkar övriga kommuner i regionen.

SISAB anser att markområden för samhällsfastigheter måste hålla en högre kvalitet. För många barn och unga är bostadsfrågan viktig, både tillräckligt rymliga bostäder för familjer och att få en egen bostad när man blir vuxen.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Utställningsförslaget har setts över och förtydligas utifrån de synpunkter som kommit in men främst i andra delar av planen än i stadsbyggnadsmålen.

Stadsbyggnadsmål: En sammanhängande stad

Tyresö kommun efterfrågar en tydligare strategi att även koppla samman staden med regionen. Södermalms stadsdelsnämnd anser att det är viktigt att vi strävar efter att bygga ihop staden och minska barriärerna.

Många remissinstanser, till exempel länsstyrelsen, Fastighetsverket, Bromma och Enskede-Årsta Vantörs stadsdelsnämnder, trafiknämnden och Skönhetsrådet, samt flera föreningar är positiva till att omvandla överstora vägar till stadsgator och stadsboulevarder. Samtidigt pekar flera också på problem och utmaningar med förslaget, bland annat länsstyrelsen, landstinget, exploateringsnämnden, kulturnämnden, Skönhetsrådet, Stockholm Vatten och Avfall och några föreningar. De anser att idén bör beskrivas tydligare och exemplifieras i översiktsplanen. Den regionala framkomligheten, framförallt för kollektivtrafiken, och människors hälsa måste kunna förenas med den föreslagna utvecklingen. Kulturnämnden lyfter också att det utmed vissa sträckor kan innebära negativ inverkan på kulturmiljön. Skönhetsrådet ser gärna en väl gestaltad stadsbebyggelse med gatuträd och generösa trottoarer, men avvisar helt bebyggelse som ersätter esplanadsystemets alléer.

Flera företag, bland annat Klöver och Lustgården, är positiva till ambitionen att skapa en mer sammanhållen stad. Barn och unga framhåller behovet av bra förbindelser mellan olika stadsdelar, av bättre kollektiva tvärförbindelser och starka målpunkter spridda över hela staden, bland annat genom ett decentraliserat kulturliv. Vissa privatpersoner ifrågasätter möjligheterna att bygga bort segregationen.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Utställningsförslaget har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Idén kring stadsgator har förtydligats och redovisas nu både med långsiktiga urbana stråk samt som lokala stadsgator i de lokala utvecklingsmöjligheterna .

Stadsbyggnadsmål: God offentlig miljö

Utbildningsnämnden är positiv till att förslaget generellt slår vakt om parker och grönområden. Farsta stadsdelsnämnd menar att det är i sin ordning att grön mark bebyggs under förutsättning att det är mark som inte är ekologiskt eller socialt värdefull. Skärholmens stadsdelsnämnd anser att förslaget behöver presentera starkare och tydligare kriterier för när det är rätt att omvandla grön mark för bostadsbyggnad samt tydliggöra de underlag som stödjer sådana ställningstaganden.

Älvsjö stadsdelsnämnd saknar en redovisning av den inventering av centrum som gjordes inför uppdateringen av översiktsplanen.

Barn- och ungdomsgrupper efterfrågar särskilt bra, icke-kommersiella mötesplatser under vinterhalvåret, samt platser för åldersspannet 9-14 år och unga med funktionsvariationer. Lättillgängliga och trygga parker och grönområden är också mycket viktiga anser barn och unga. Generellt är trygga utomhusmiljöer och andra trygghetsfrågor viktiga för samtliga barn- och ungdomsgrupper, liksom för stadsdelsnämnderna och flera föreningar. Barn och unga önskar också blandade upplåtelseformer, särskilt i socioekonomiskt svaga områden.

Flera privatpersoner oroas av byggande på grönområden.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Utställningsförslaget har setts över utifrån de synpunkter som kommit in och stämmts av mot stadens styrdokument "Grönare Stockholm" och "Levande lokala centrum".

Stadsbyggnadsmål: En klimatsmart och tålig stad

Länsstyrelsen anser att översiktsplanen tydligare bör lyfta hur stadsutveckling ska ske samtidigt som grönstrukturens funktioner enligt planens ambition upprätthålls och stärks.

Några remissinstanser, till exempel miljö- och hälsoskyddsnämnden, efterfrågar en koppling till strategin för fossilbränslefritt Stockholm 2040. Servicenämnden menar att det behöver förtydligas hur stadsplaneringen ska bidra till att uppnå en fossilbränslefri stad 2040. Länsstyrelsen önskar ett resonemang kring samspelet med

omkringliggande kommuner och regioner för att nå målet om ett fossilbränslefritt Stockholm 2040 samt kring hur kring hur fjärrvärme-produktionen ska bli fossilbränslefri.

Miljö- och hälsoskydds nämnden anser att målet ska kompletteras med hur staden avser att följa gällande miljö kvalitetsnormer, hur staden ska minska klimatpåverkan samt att ren luft och god ljudmiljö är avgörande för livskvalitet och hälsa. Nämnden påpekar även vikten av att det finns tillgång till förnybara drivmedel. Stockholm Vatten och Avfall anser att det är viktigt att i översiktsplanen visa att avfallshantering är en viktig del i stadens övergripande miljö- och klimatarbete.

Länsstyrelsen anser att målsättningar för byggprocessers och byggmaterials klimatpåverkan bör lyftas in.

Naturskyddsföreningen föreslår att titeln på målet ska vara Resurs- snål och resilient stad med Agenda2030 i fokus.

Barn- och ungdomsgrupper anser att allt som byggs borde vara klimatsmart. Flera föreningar och företag, till exempel Älvsjö miljö- råd, KTH och Stockholms handelskammare samt några privatpers- oner efterfrågar mer överdäckningar av vägar, järnvägar och tunnel- bana.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Utställningsförslaget har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Klimatsmart stad är ett mål i stadens vision 2040 och ska därför ingå i rubriken för detta mål.

Utbyggnadsstrategi och genomförande

Utbyggnadsstrategi

Landstinget och Huddinge kommun är positiva till att de regionala stadskärnor som finns inom Stockholms stad har fått status som fokusområden och att det tydligt framgår var satsningar ska riktas framåt. Miljö- och hälsoskydds nämnden framhåller att det bör fram- gå att det ska satsas både på social och på ekologisk hållbarhet i fokusområdena. Flera fastighetsbolag och föreningen Verdandi är positiva till att tre fokusområden pekas ut, men Micasa påpekar att det blir viktigt att följa upp om denna satsning ger de resultat man förväntar sig.

Fastighetsverket anser att det är viktigt att beskriva och väga in befintliga värden när det halvcentrala bandet utvecklas.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd, socialnämnden, kultur-
nämnden, Skönhetsrådet och Bromma hembygdsförening önskar att
värdet av andra stadskvaliteter än bostäder, som arbetsplatser, par-
ker och offentliga miljöer, uttrycks tydligare i utbyggnadsstrategin.
Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd påpekar också att byggan-
det av verksamhetslokaler är en förutsättning för att skapa nya
arbetsplatser.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att översiktsplanen bör lägga
stor vikt vid att använda utbyggnadsstrategin som ett verktyg för att
bland annat skapa konkurrenskraft, minska sociala skillnader och
bevaka demokratifrågan. Södermalms och Älvsjö stadsdelsnäm-
nder, Skönhetsrådet samt Vasakronan menar att utbyggnadsstrategin
är otydlig. Södermalms stadsdelsnämnd saknar riktlinjer för hur tät
staden ska tillåtas bli.

Bromma och Östermalms stadsdelsnämnder samt socialnämnden
pekar på vikten av att arbeta aktivt för att undvika att nybyggna-
tionen bidrar till att negativt öka segregationen i staden eller tränger
ut resurssvaga grupper. Socialnämnden föreslår att staden nära bör
följa utvecklingen av potentiella stadsutvecklingsområden i ytter-
staden och vidta nödvändiga åtgärder. Flera föreningar oroas över
en i deras tycke marknadsstyrd planering.

Exploateringsnämnden menar att om ett fåtal områden utses för
särskilda satsningar är det än viktigare att betona att utvecklingen
kommer att behöva ske i hela staden. Serneke projektutveckling och
Veidekke ställer sig positiva till utbyggnadsstrategin men efterfrå-
gar ytterligare förtydligande och konkretisering. Equator ifrågasät-
ter om de fyra valda strategierna är tillräckliga för att skapa mins-
kad segregering. Stockholms arkitektförening menar att även om
strategidelen "Använd den centrala stadens attraktionskraft" är
viktig så finns det ett stort behov av att ge större attraktionskraft till
andra delar av staden och att tillgängliggöra den attraktionskraft
som finns.

Synpunkter har också framförts att det tydligare bör framgå hur sta-
dens åtagande i relation till Stockholmsförhandlingen ska uppfyllas.
Det bör tydliggöras i planen att tillkommande bostäder i första hand
ska lokaliseras nära befintliga och planerade stomnätet och i andra
hand nära övrig kollektivtrafik.

Flera stadsdelsnämnder anser att kartan som illustrerar utbyggnads-
strategin är otydlig. Många privatpersoner framhåller att utbygg-
naden av kollektivtrafiken måste gå i takt med befolkningstill-
växten.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Utbyggnadsstrategin har utvecklats utifrån de synpunkter som kommit in. Kopplingen mellan strategin och kartan över utvecklingsmöjligheter har förtydligats. Stadens prioriteringar har förtydligats bland annat genom ett fjärde fokusområde samt vilka strategiska samband som kommer prioriteras.

Genomförande

Flera remissinstanser, som socialnämnden, SISAB och idrottsnämnden, trycker på att sociala perspektiv, förskolor och skolor, m.m. behöver komma in tidigt i planeringsprocesserna och gärna då i områdesplaneringen. Många remissinstanser och företag är också positiva till att översiktsplanen lyfter vikten av att berörda parter involveras tidigt.

Landstinget saknar en direkt genomförandeaspekt på bostadsområdet och anser att det tydligare bör framgå hur stadens åtaganden i relation till Stockholmsförhandlingen ska uppfyllas.

Skärholmens stadsdelsnämnd anser att det bör formuleras exempel på hur staden i högre grad kan ta hänsyn till lokala behov och säkerställa lokal förankring i stadsbyggnadsprocessen.

Många remissinstanser, bland annat länsstyrelsen, flera stadsdelsnämnder, exploateringsnämnden, arbetsmarknadsnämnden och Stockholm Vatten och Avfall ser ett stort behov av fortsatt områdesplanering. De senare menar att långsiktiga perspektiv är av avgörande betydelse inte minst för stadens framtida tekniska försörjning. Älvsjö stadsdelsnämnd påpekar dock att det inte framgår hur områdesplaneringen ska kommuniceras till medborgarna.

Många remissinstanser, såväl statliga som regionala, kommunala och privata aktörer, trycker på nödvändigheten av samverkan vid genomförandet av översiktsplanens intentioner, och uttrycker också en stark vilja att vara med och bidra.

Landstinget och servicenämnden anser att det är mycket positivt att aktiv markpolitik, dialog och samverkan lyfts kopplat till genomförandet. Servicenämnden framhåller att stadens hållbarhetskommision lyft fram vikten av ett socialt investeringsperspektiv. Skärholmens stadsdelsnämnd lyfter vikten av bättre kommunikationsinsatser i samrådsprocesserna.

Stockholms Stadshus ser positivt på att planförslaget innebär ett förstärkt genomförandeperspektiv. White anser att de stadsutveck-

lingsområden där Stockholm stad själva äger marken bör användas som verktyg för en mer socialt hållbar stad och att på riktigt skapa blandade stadsdelar. Exploateringsnämnden efterlyser vilka olika arbetssätt och förenklade metoder som finns för att ta tillvara långsiktig stadsutvecklingspotential när mindre projekt genomförs.

Utbildningsnämnden, Familjebostäder och vissa föreningar och företag är positiva till att möjliggöra mer generella planer. Storstockholms brandförsvaret invänder mot användandet av generella planer och vissa privatpersoner menar att generella detaljplaner kräver tydligare styrning i översiktsplanen när det gäller barns behov.

Fortum Värme framhåller vikten av tidig information och att översiktsplaner inarbetas i stadens system för gemensam samordnad projektplanering, GSP-systemet, för att det ska vara möjligt att planera omläggningar och nya ledningsdragningar samt säkra drift av befintliga ledningar.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Genomförandeavsnittet har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Avsnittet om markpolitik och markanvisningspolicy har utvecklats utifrån det arbete som under hösten 2016 och våren 2017 skett inom sociala hållbarhetskommisionen. Bostadsbyggande kopplat till infrastrukturöverenskommelser, områdesplaneringens roll, nya arbetssätt, utvecklade dialogformer och strategiska försörjningsfrågor när staden växer har förtydligats. Kopplingen till investeringsstrategin har förtydligats. När och hur generella planer kan vara lämpliga har beskrivits tydligare.

Allmänna intressen

Övergripande om allmänna intressen

Flera remissinstanser, bland annat länsstyrelsen, Kungsholmens, Norrmalms och Östermalms stadsdelsnämnder och kyrkogårdsnämnden, menar att planeringsinriktningarna bör tydliggöras. Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd anser istället att förslaget till planeringsinriktningar förefaller vara väl avvägda.

Flera remissinstanser, till exempel flera stadsdelsnämnder, anser att flera och tydligare kartor behövs i redovisningen av de allmänna intressena och att ytterligare aktuella styrdokument bör tas med.

Utbildningsnämnden föreslår att kapitlet skulle kunna innehålla ett eget avsnitt om skolor och förskolor. Kyrkogårdsnämnden menar att

begravningsplatser bör nämnas som grönstruktur och/eller samhälls-service.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Redovisningen av de allmänna intressena har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Vissa planeringsinriktningar har förtydligats och kompletterats. Kartmaterialet och hänvisningar till olika styrdokument har setts över. Ett avsnitt om skolor och förskolor har lagts in under Näringsliv och kompetensförsörjning.

Bostadsförsörjning

Länsstyrelsen anser att riktlinjerna för bostadsförsörjningen generellt ger en bra beskrivning men rekommenderar att de redovisas i ett eget dokument.

Länsstyrelsen och socialnämnden ser gärna att riktlinjerna utvecklar frågan om bostäder för unga, studenter, äldre, funktionsnedsatta och nyanlända. Länsstyrelsen ser också behov av att komplettera med information kring hemlöshet och det vräkningsförebyggande arbetet samt stadens verktyg för bostadsförsörjningen och hur uppföljningen ska ske.

Landstinget pekar på risken för att fokus på en viss mängd bostäder ger för ensidiga signaler och leda till att antal bostäder går före en hållbar stadsutveckling. Landstinget saknar också en direkt genomförandeaspekt på bostadsmålet och anser att det tydligare bör framgå hur stadens åtaganden i relation till Stockholmsförhandlingen ska uppfyllas.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd efterfrågar tydligare uttryck för att det behöver byggas mer hyresrätter och Hässelby-Vällingby och Spånga-Tensta stadsdelsnämnder framhåller vikten av blandade upplåtelseformer och hustyper i alla delar av staden. Miljö- och hälsoskyddsnämnden menar att staden generellt bör vara mycket restriktiv med att planera för radhus och villor.

Överförmyndarnämnden, kommunstyrelsens funktionshinderråd, Älvsjö och Skärholmens stadsdelsnämnder, några barn- och ungdomsgrupper, Stockholms handelskammare, jagvillhabostad.nu, Hyresgästföreningen och många privatpersoner trycker på behovet av bostäder till acceptabel kostnad. Södermalms stadsdelsnämnd, äldrenämnden och Micasa pekar på behovet av olika typer av äldreboenden i vissa stadsdelar. Skärholmens stadsdelsnämnd anser att det är viktigt att utveckla ställningstagande angående nyanländas och EU-migranternas specifika behov.

Stadsbyggnadsnämndens funktionshinderråd och vissa barn- och ungdomsgrupper menar att planering av bostäder för personer med särskilda behov ska ske på ett mer kraftfullt sätt än vad som tidigare skett.

Barn och ungdomar efterfrågar rörlighet på bostadsmarknaden. Flera privatpersoner trycker på behovet av ett ökat bostadsbyggande, medan vissa anser att bostadsytan i Stockholm generellt är mycket god men att bostadsstandarden är ojämnt fördelad mellan olika hushåll. Några privatpersoner är positiva till byggandet av modulhus för nyanlända, andra anser att det istället ska byggas permanenta hus för dessa.

Miljö- och hälsoskydds nämnden och två föreningar ställer sig frågande till vad som menas med att bostadsbyggande kan förstärka naturområden.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

De lagstadgade riktlinjerna för bostadsförsörjningen redovisas som ett eget dokument och har behandlats i en egen process. Avsnittet om bostadsförsörjningen har setts över utifrån de synpunkter som kommit in och utifrån arbetet med riktlinjerna. Stadens ansvar för bostäder för olika grupper har förtydligats.

Näringsliv och kompetensförsörjning

Flera remissinstanser beskriver att det är önskvärt att skapa möjligheter för att få fler arbetsplatser i söderort än det är i dagsläget, bland annat för att minska arbetspendlingen, bland andra Tyresö kommun, stadsdelsnämnden i Enskede-Årsta-Vantör, Farsta, länsstyrelsen och Landstinget.

Exploateringsnämnden och miljö- och hälsoskydds nämnden menar att det finns svårigheter att blanda upp vissa av dagens renodlade företagsområden med bostäder. Från Landstinget pekar man särskilt på den viktiga roll som Årsta kombiterminal har, där omlastning från järnväg till lastbil kan ske.

Från Stockholm Business Region vill man se att planförslaget beträffande lokala utvecklingsmöjligheter tar in företagande och information om befintliga företagsområden. Det bör också nämnas i denna del av planen hur respektive företagsområde kommer att utvecklas i framtiden.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor lyfter även att funktionshindrade ges möjligheter till arbete och att handelsplatser, hotell, allmänna anläggningar är tillgängliga för alla. Stockholms hamnar anser att planförslaget bör ha med sjöfartens förutsättningar.

Stadsdelsnämnden i Enskede-Årsta-Vantör menar att det finns en poäng i att t ex placera kontorslokaler i nära anslutning till de stråk som man vill aktivera med verksamheter i bottenvåningar.

I de inkomna remissvaren från föreningar och företag finns det förslag på ökat samarbete mellan kommun, akademi och näringsliv för att hitta nya möjligheter för etablering, nya arbetsplatser och förbättrade miljöer i stadens olika företagsområden. Flera inkomna remissvar vill se mer samarbete mellan Stockholms stad och grannkommunerna inte minst för att säkerställa näringslivets markbehov.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Avsnittet har setts över utifrån inkomna synpunkter. Förtydliganden har gjorts när det gäller regional obalans på arbetsplatser. Ett avsnitt om skolor och förskolor har lagts in. Ett näringslivsperspektiv har också arbetats in i de lokala utvecklingsmöjligheterna.

En socialt sammanhållen stad

Många remissinstanser, till exempel fastighetskontoret, utbildningsnämnden och socialnämnden, är positiva till att planförslaget betonar sociala aspekter och socialt värdeskapande, och att det ska komma in tidigt i processen. Huddinge och Värmdö kommuner, flera föreningar och företag är positiva till stadens ambition att minska de sociala skillnaderna i och med stadsutvecklingen.

Länsstyrelsen och utbildningsnämnden anser att planförslaget i större utsträckning bör lyfta barnperspektivet.

Stockholms Stadshus AB välkomnar en metodutveckling för Socialt Värdeskapande Analys (SVA). Miljö- och hälsoskyddsnämnden och socialnämnden menar att planeringsinriktningarna bör kompletteras med skrivelser om i vilken utsträckning socialt värdeskapande analyser och barnkonsekvensanalyser ska göras.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd anser att planeringsinriktningen om flexibla offentliga rum är särskilt intressant. Kungsholmens, Norrmalms och Östermalms stadsdelsnämnder menar att vikten av det offentliga rummet, inkl. parker, för demokrati, folkhälsa, jämlikhet och integration bör förtydligas.

Länsstyrelsen och några föreningar och privatpersoner anser att staden bör ha riktlinjer i översiktsplanen kring minsta storlek för skol- och förskolegårdar. Exploateringsnämnden framhåller att det är viktigt att inte låsa fast något särskilt tal avseende yta per barn vad gäller förskole- och skolgårdar, medan fastighetskontoret anser att formuleringen att förskolegårdar ska beaktas är något försiktig. Utbildningsnämnden och miljö- och hälsoskyddsnämnden efterfrågar en tydligare planeringsinriktning om att skolor och förskolor ska ha tillgång till vistelseytor av god kvalitet. SISAB lyfter fram att FN:s barnkonvention ska vara en utgångspunkt i all planering och genomförande av utbyggnaden av för-, grund- och gymnasieskolor. Förskolepedagoger menar att förskolegårdarna behöver bli större och hålla en hög kvalitet.

Arbetsmarknadsnämnden påpekar vikten av att det i planeringen och utvecklingen av lokaler för olika samhällsfunktioner finns en flexibilitet. Utbildningsnämnden menar att skollokaler kan bidra till såväl idrottslokaler som lokaler för kulturlivet, men att sådana ändamål aldrig kan hamna i förgrunden.

Socialnämnden, kommunstyrelsens funktionshinderråd, Älvsjö stadsdelsnämnd, överförmyndarnämnden och äldrenämnden framhåller att det vid stadsplanering och byggande och är viktigt att beakta tillgänglighetsaspekter.

Kommunstyrelsens funktionshinderråd och Älvsjö stadsdelsnämnd menar att personer med funktionsnedsättningar bör nämnas specifikt i avsnittet om En socialt sammanhållen stad. Barn och unga trycker på vikten av en mer jämlik och rättvis stad med minskade sociala skillnader. De anser att det är viktigt att tydliggöra att alla inte har goda livsvillkor, och framhåller behovet av att identifiera och prioritera de stadsdelar som har brister när det gäller mötesplatser.

Förskolepedagoger är tveksamma till att föra samman äldreboenden och förskolor. Flera privatpersoner trycker på äldreperspektivet.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Avsnittet har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Med grund i slutsatser från stadens sociala hållbarhetskommission beskriver planen också tydligare hur stadsbyggnad kan bidra till mer jämlika livsvillkor, samt vikten av jämlik tillgång till stadskvaliteter. Något siffermått för skol- och förskolegårdar bedöms inte möjligt att införa eftersom storlekar på gårdarna behöver situationsanpassas, bland annat beroende på omgivande tillgång till park- och naturmark.

Trafik och mobilitet

Flertalet remissinstanser delar planens tankar kring inriktning och mål om en bilsnål och kollektivtrafiknära bebyggelseutveckling baserad på förtätning där av gång och cykel prioriteras.

Kommunstyrelsens råd för funktionshinderfrågor och barn- och ungdomsgrupper betonar att framkomlighet för alla måste beaktas. Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd saknar ett avsnitt om mobility management och hur staden kan arbeta med detta.

Flera remissinstanser har framfört att de saknar hur stadens tilltänkta bebyggelseutveckling och transportförsörjning förhåller sig till omgivande kommuners expansiva utveckling och regionen i stort. Det framförs också önskemål om ökad konkretisering genom konsekvensbedömning av kapaciteten i transportsystemet i stort. Motormännens riksförbund och flera privatpersoner är skeptiska till inriktningen att begränsa biltrafiken och är oroliga för att bostadsbyggandet kommer att orsaka trängsel. Många andra är positiva till inriktningen och flera vill ha ännu större fokus på gång-, cykel- och kollektivtrafik.

Kungsholmens och Östermalms stadsdelsnämnd anser att formuleringen om insatser för prioritering samt fredad mark i gaturummet för kollektivtrafik vid nyexploatering kunde vara skarpare. Samt att gaturummet inte utformas bara för att lösa transporter utan också att vistas i för att skapa förutsättningar för nya möten.

Trafikverket anser att planen borde ha en tydligare koppling mot de transportpolitiska målen och en precisering av vad staden har för strategier för att nå dem. När det gäller säkerhet borde de viktigaste delarna från stadens trafiksäkerhetsprogram lyftas fram.

Länsstyrelsen och Trafikverket anser att det behövs ett byggnadsfritt avstånd väg/järnväg och ny bebyggelse för att möjliggöra viss utveckling av vägar och järnvägar och minska risker vid olyckor och överskridande av riktvärden för exempelvis luftkvalitet. Länsstyrelsens beslut om utökat byggnadsfritt avstånd enligt 47 § väglagen ska beaktas i bygglov och detaljplaner.

Barn- och ungdomsgrupper framhåller att bilar i stadsmiljön överlag är något som skapar hinder och otrygghet för barn.

Landstinget framför att det är positivt att frågan om kollektivtrafik som stomme i transportsystemet lyfts i förslaget. Huddinge kom-

mun och Bromma och Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnder vill gärna se att stadsutvecklingen och planeringen av kollektivtrafik samverkar i högre omfattning.

Trafikverket saknar ett resonemang kring nya stationer och knutpunkter både längs med järnvägen och övriga stornätet och dess koppling till bostadsutbyggnaden. Landstinget informerar om att de har gemensamt med Mälardalstrafik AB:s (MÅLAB) övriga ägare fattat beslut om ett nytt regionalt tågtrafiksystem, i vilket de ser att Älvsjö som en intressant station för regionaltåg. Huddinge kommun anser att behovet av kollektivtrafik i Förbifart Stockholm borde lyftas tydligare.

Tyresö kommun vill att staden säkerställer framkomligheten för mer busstrafik än idag på väg 73. Värmdö kommun lyfter att det är viktigt för ostsektorns utveckling att kollektivtrafiken stärks och att det finns direktbussar till Slussen. Kungliga Djurgårdens förvaltning anser att en förlängning av Djurgårdslinjen till Ropsten bör tid-sättas.

Kommunstyrelsen råd för funktionshinderfrågor betonar att färdtjänsten räknas till kollektivtrafik. Många barn- och ungdomsgrupper efterfrågar tryggare kollektivtrafik, bättre busstrafik och fler snabbtåg.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd anser att det står förhållandevis lite om hur staden tänker utveckla gångtrafiken och ser gärna att det utvecklas tillsammans med tydliga kartor. Barn och unga påpekar att trafikseparering är väldigt viktigt för tryggheten.

Länsstyrelsen, landstinget, Trafikverket, miljö- och hälsoskyddsnämnden, m.fl. ser gärna att texten om hur staden tänker utveckla cykeltrafiken förstärks, tillsammans med tydliga kartor. Landstinget och Danderyds, Huddinge och Tyresö kommuner, m.fl. ser det dock som mycket positivt att staden är tydlig med att verka för att genomföra den regionala cykelplanen och att det i detta arbete är särskilt viktigt med kommunöverskridande dialog för cykelkopplingar över kommungränser.

Stockholm Stads parkering AB anser att infartsparkering och cykel-parkering kan bidra till minskad miljöpåverkan och minskad trängsel i trafiken. Barn- och ungdomsgrupper vill ha ett bättre samman-kopplat gång- och cykelvägnät.

Flera remissinstanser, bland annat länsstyrelsen och Trafikverket, framför att översiktsplanen bör tydliggöra att personbilstrafiken

måste minska. En del anser att det finns dubbla budskap. Trafikverket påpekar samtidigt att det finns ett stort behov av att säkerställa framkomlighet på vägnätet för prioriterade transporter som kollektivtrafik och nyttotrafik.

Värmdö kommun, Stockholms Handelskammare m.fl. är positiva till Östlig förbindelse, medan flera föreningar är negativa till Östlig förbindelse. Haninge kommun anser att Tvärförbindelse Södertörn ska beskrivas eftersom denna vägsträckning kommer utgöra en viktig del i att knyta samman norra och södra länet, avlastar innerstaden och bidrar till utvecklandet av en flerkärnig region.

Landstinget, Stockholms Handelskammare, Företagsgrupperna Stockholm m.fl. nämner vikten av att behålla befintliga terminalområden för att klara stadens och regionens gods försörjning. Årsta kombiterminal återkommer ofta som mycket viktig. Vidare anser länsstyrelsen, Trafikverket, Försvarsmakten och Huddinge kommun att det är viktigt att det finns en tydlig strategi för hanteringen av stadens och regionens drivmedel- och varuhantering m.m. Frågan om hur och var gods och drivmedel hanteras bör lösas innan eventuella omvandlingar av hamnar och terminaler genomförs.

AB Fortum Värme informerar att genom en omställning av produktionen av fjärrvärme till mer förnyelsebara och återvunna bränslen har ett ökat transportbehov uppstått. De vill därför påtala vikten av att stadsplaneringen inte innebär begränsningar för fartyg och järnväg.

Sundbybergs kommun informerar om att Enköpingsvägen inte längre är klassad som väg där farligt gods ska prioriteras och att kartan bör uppdateras.

Många remissinstanser, bland annat länsstyrelsen, Trafikverket, Stockholms Handelskammare och Lidingös stad samt Kungliga Djurgårdens förvaltning, menar att det bör utvecklas i planen hur transporter av gods och kollektivtrafik ska flyttas över till sjövägar. Stockholms hamnar anser att inriktningen ”allt eftersom hamnverksamheten omstruktureras kan annan användning av områdena prövas” är mycket olycklig.

Länsstyrelsen anser att transporterna av farligt gods bör lyftas under planeringsinriktningarna. Stockholms Stadshus AB menar att innerstadens hamnars och kajers betydelse för besökarflöden bör förtydligas i planeringsinriktningarna.

Länsstyrelsen anser att kartmaterialet bör kompletteras med stomlinjenät och vägnät för cykel.

Landstinget påpekar att angående Danvikslösen har de sedan tidigare fattat beslut om att bevara Saltsjöbanans spårläge i berget, varför ett byte med väg 222 inte är aktuellt. Även Nacka kommun påpekar att de inte ser förutsättningar eller nytta med att projektet Danvikslösen genomförs som planerat.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd påtalar att det fortfarande saknas planering för en kapacitetsstark kollektiv tvärförbindelse som knyter ihop Skarpnäck med viktiga knutpunkter i söderort.

Haninge kommun framför att kommunen verkar för att Spårväg Syd byggs i en andra etapp till Haninge och därefter även studeras hur den kan fortsätta till Tyresö och Nacka. De menar att det kan nämnas med den beskrivningen som finns under "Möjliga förbindelser". Vidare lyfter de att Tvärförbindelse Södertörn bör beskrivas.

Lidingö stad framför vikten av Lidingöbroarna, och anser därför att Stockholm stad behöver säkerställa ett broreservat med kapacitet för dubbelspår för nya Lidingöbron. De vill också att reservatet för en förlängning av tunnelbanan till Lidingö läggs tillbaka.

Huddinge kommun anser att det är positivt med tankar om möjlig förlängning av tunnelbanan i Söderort. De vill dock se att föreslagen förlängning Hagsätra – Älvsjö istället sker genom förlängning av föreslagen gren Fridhemsplan – Älvsjö för att i framtiden ha möjlighet att förlänga vidare till Huddinge. Kommunen är även intresserad av att möjliggöra en förlängning från Fruängen mot Kungens kurva och anser att denna möjlighet bör hållas öppen.

Nacka kommun ser positivt på en kapacitetsstark kollektivtrafik Älvsjö – Gullmarsplan – Sickla – Orminge.

Solna kommun menar att det är glädjande att en framtida möjlig förbindelse i form av utbyggd Huvudstaled från Pampas till Drottningholmsvägen och Bergslagsvägen finns med.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd tolkar kartan som att den möjliga framtida förbindelsen till och från Sköndal föreslås gå genom en del av Flatens naturreservat och menar att den måste gå någon annanstans.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Avsnittet har setts över utifrån synpunkterna som kommit in. Planen lyfter bland annat tydligare fram fler andra styrdokument, inte

minst de som tillhör framkomlighetsstrategin. Däremot har kontoret inte kompletterat texterna med sådant som de dokumenten behandlar. Kartillustrationer har justerats för att öka tydligheten.

Grön och vattennära stad

Länsstyrelsen anser att översiktsplanen bör kompletteras med en temakarta för grönstrukturen. Kungsholmens, Norrmalms och Östermalms stadsdelsnämnder efterfrågar kartor som visar var i staden det råder brist på grönytor och var de gröna sambanden behöver förstärkas.

Länsstyrelsen och Trafikverket efterfrågar förtydliganden kring hur utpekade svaga samband i grönstrukturen ska hanteras och Huddinge kommun önskar att det i planeringsinriktningar framgår behovet av mellankommunal samverkan för de regionala gröna kilarna. Sundbybergs stad är positiv till att samrådsförslaget tar upp vikten av större, sammanhängande naturområden och ett utvecklat regionalt samarbete kring frågorna. Miljö- och hälsoskyddsnämnden föreslår att det förslag till lokalisering av nya ekodukter som tagits fram inarbetas i planen.

Länsstyrelsen samt Kungsholmens, Norrmalms och Östermalms stadsdelsnämnder menar att ekosystemtjänsters betydelse för stadens resiliens bör beskrivas tydligare.

Länsstyrelsen efterfrågar en uppdaterad beskrivning över vilka områdesskydd som staden planerar för, en vägledning kopplat till strandskyddets syften och bestämmelser, samt en upplysning om biotopskyddet för alléer.

Flera kommunala nämnder och Skönhetsrådet efterfrågar en koppling till riktlinjerna i Grönare Stockholm och ett väl utvecklat samarbete mellan olika förvaltningar för att få en robust och tillgänglig grönstruktur. Flera stadsdelsnämnder och äldrenämnden trycker på vikten av god och nära tillgång till kvalitativa grönområden. Bromma stadsdelsnämnd anser att det bör tas fram en beskrivning för vilka områden och värden som ska värnas respektive klassas som mindre värdefulla. Södermalms stadsdelsnämnd saknar riktlinjer för användningen av stadens vattenområden och kulturnämnden en planeringsinriktning om fornlämningar med omgivande kulturlandskap.

Kungsholmens, Norrmalms och Östermalms stadsdelsnämnder ser gärna ett ökat fokus på stadsodling och utnyttjande av tak och terrasser samt vertikala ytor för grönska och parker. Skarpnäcks stads-

delsnämnd anser att stadens skyddade områden tydligare bör lyftas fram som en förutsättning för hållbar stadsutveckling.

Stockholm Vatten och Avfall samt miljö- och hälsoskyddsnämnden menar att omsorgen om vattnet bör synas tydligare och att blåstruktur bör nämnas i planeringsinriktningarna.

Länsstyrelsen, Enskede-Årsta-Vantörs och Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnder saknar även ett resonemang hur föreslagen bebyggelseutveckling kopplar till kostnader och ökat behov kring drift och underhåll.

Barn- och ungdomsgrupper framhåller den stora betydelsen av grönområden och gröna stråk för fri rörelse och lek. Många privatpersoner trycker på värdet av närliggande och kvalitativa grönområden. Flera föreningar föreslår nya naturreservat och några påpekar vikten av att hålla ihop grönområdena så att de inte fragmentiseras. Flera föreningar och privatpersoner är måna om att de gröna stränderna bevaras.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Avsnittet har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Bland annat tillförs en karta över den gröna infrastrukturen. Grönare Stockholm har nu antagits av kommunfullmäktige och tydligare koppling till och inarbetning av de riktlinjerna har gjorts.

Stadens karaktär och gestaltning

Länsstyrelsen önskar att staden i översiktsplanen utvecklar sin syn på arkitektonisk kvalitet och högklassisk gestaltning. Skönhetsrådet menar att riksintressebilagans resonemang om riksintressena för kulturmiljövården bör lyftas in i huvudkapitlet. Landstinget anser att stadsgestaltning och god stadsmiljö är viktigt att lyfta i planen kopplat till bostadsbyggande och genomförandet. Servicenämnden anser att det är angeläget att i det fortsatta samrådet om planen ta tillvara och utveckla kulturella värden.

Kulturnämnden menar att både rubriker och texter i avsnittet behöver bearbetas så att väsentliga förutsättningar och planeringsinriktningar för både kulturmiljö och gestaltning framgår. Kulturnämnden anser också att planen behöver kompletteras med uppgifter om och vägledning för de kulturmiljöer som bedöms ha stora värden i ett lokalt eller regionalt perspektiv, utöver de kulturmiljöer som är av riksintresse. Skönhetsrådet finner att översiktsplanens inriktning är riktig, men för att dess intentioner ska kunna omsättas i praktiken behöver den förtydligas när det gäller nya stadsbyggnadsprinciper samt kulturmiljöns betydelse och värde.

Kulturnämnden, Bromma stadsdelsnämnd och några föreningar föreslår att byggnadsordningen färdigställs och får en tydlig status. Bromma stadsdelsnämnd anser också att Arkitektur Stockholm bör ange tydliga spelregler för stadens utformning. Kulturnämnden föreslår att översiktsplanen kompletteras med tydliga riktlinjer att när gällande detaljplaner inte ger behövligt stöd ska nya upprättas för att kontrollera utvecklingen i kulturhistoriskt värdefulla villaområden.

Yimby och några privatpersoner anser att moderna tillägg kan göras i alla delar av staden. Flera andra privatpersoner menar att de är nöjda med boendemiljön och vill ha en vidareutveckling av denna, t.ex. fortsatt trafikseparering där sådan finns idag eller fortsatt karaktär av ”hus i park”. Barn och unga efterfrågar en färggladare stad med mer färg på husen och mer olikformiga hus, men uppskattar också de gamla husen i Gamla stan och den känsla av kultur och historia som det väcker.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Avsnittet om Karaktär och gestaltning har delats upp på två avsnitt, ett för kulturmiljöfrågor och ett för arkitektur och gestaltning och har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Staden reviderar Stockholms byggnadsordning som är tänkt att bli ett kunskapsunderlag för avvägningar.

Kulturliv, idrott och rekreation

Kulturnämnden anser att utgångspunkterna och planeringsinriktningarna har preciserats på ett bra sätt och anger viktiga förutsättningar för Stockholms stadsutveckling. De efterlyser dock en komplettering om att den offentliga konsten ska vårdas och underhållas.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd menar att staden aktivt bör arbeta för att tillgängliggöra billiga lokaler i bra lägen för olika kulturaktörer. Servicenämnden anser att det är angeläget att i det fortsatta samrådet om planen beakta frågan om kulturlivet och kulturverksamheter i stadsdelarna.

Idrottsnämnden efterfrågar ett stycke om kompensation vid exploatering av idrottsytor. Utbildningsnämnden påpekar att ytor och lokaler för idrottsverksamhet är viktiga för skolorna. Miljö- och hälsoskyddsnämnden önskar att grönområden för friluftslivet även bör behandlas i detta avsnitt.

Kungliga Djurgårdens förvaltning föreslår att behovet av evenemangsytor ska lyftas fram. Stockholms idrottsförbund och Sköndals IK lyfter fram det stora behovet av fler idrottsytor och -anläggningar. Många barn och unga trycker på behovet av fler museer och fler idrottsytor spridda över staden, inkl. spontanidrottsytor som skateparker, parkour, bmx, streetplaner samt fritidsgårdar och ett större kulturutbud i ytterstaden.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Avsnittet har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Även om grönområden är viktiga för idrott och rekreation behandlas de i avsnittet Grön och vattennära stad för att undvika dubbleringar.

Klimat, miljö hälsa och säkerhet

Många föreningar och några privatpersoner är oroliga för hur miljösituationen kommer att bli med en ökad befolkning.

Ett flertal remissinstanser tar upp frågor om buller och ljudmiljö. Länsstyrelsen anser att staden bör ha en vägledning som stöd för detaljplaneringen i syfte att underlätta bostadsbyggande i bullerutsatta områden utan att risker påverkan på människors hälsa. Denna vägledning bör knytas till översiktsplanen. Miljö- och hälsoskyddsnämnden föreslår kompletteringar för att det ska framgå hur kommunen avser att följa gällande miljö kvalitetsnormer.

Kyrkogårdsnämnden är positiv till att Nynäsvägen på sikt föreslås omvandlas till stadsboulevard vilket skulle minska buller nivåerna på Skogskyrkogården, men framför också att flera av stadens begravningsplatser är mycket bullerutsatta och att det saknas tydliga strategier på platser som inte utgörs av bostadsbebyggelse.

Stockholms Hamnar önskar komplettering med sjötrafik på i texten om Ljudmiljö i stadslandskapet.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden föreslår vissa detaljerade justeringar avseende avsnittet om luftkvalitet samt att kartan över beräknade partikelnivåer PM10 byts ut. Länsstyrelsen anser att stadens mål att öka insamlingen av matavfall kan innebära behov av nya ytor för insamling och hantering, vilket kan ge upphov till luktstörningar om inte avfallet hanteras rätt.

Länsstyrelsen, miljö- och hälsoskyddsnämnden och Stockholm Vatten och Avfall anser att planen bör utvecklas avseende vatten- och klimatrelaterade frågor, kommunens skyldighet att följa vattendirektivet samt hur översiktsplanen kan bli mer vägledande för

detaljplaneringen. Flera remissinstanser lyfter fram behovet av mellankommunal samverkan när det gäller vattenfrågor.

Länsstyrelsen efterlyser en tydligare koppling till stadens strategiska styrdokument för vattenrelaterade teman samt en stärkt koppling till konsekvensbeskrivningen. Kompletterande kartmaterial efterfrågas liksom beskrivningar av vattenområden som särskilt måste beaktas vid planering och byggande. Hur ytvattenförekomster berörs av framtida dagvattenhantering samt vilka åtgärder som krävs för att nå god vattenstatus efterfrågas, liksom strategier för Bällstaån. En översikt av lågpunkter och bedömning av huruvida dessa är lämpliga att bebygga förslås samt redovisning av åtgärder för att förebygga försämring av recipienter genom bräddningar av avloppsvatten och utsläpp från dagvattenledningssystemet. Specialfrågor kring lågpunkter, svämplan, skärmbassänger och TBT i vatten tas också upp.

Även miljö- och hälsoskyddsnämnden önskar kompletteringar och förtydliganden som visar hur kommunen avser att följa gällande miljö kvalitetsnormer för vatten. Stockholm Vatten och Avfall framför en rad förslag och önskemål och saknar resonemang om hur stadsutveckling kan ske i samklang med förbättrandet av vattenkvaliteten samt hur vattentakten Mälaren säkras.

Länsstyrelsen och Stockholm Vatten och Avfall har en rad synpunkter på avsnittet om stigande hav och höjda vattennivåer. Länsstyrelsen anser att grundprincipen för att hantera översvämningssfrågor bör vara att ingen bebyggelse ska planeras i områden med risk för översvämning i dag och på längre sikt samt att ny exploatering vid havet bör ha ett tidsperspektiv på minst 100 år. Stockholm Vatten och Avfall kommenterar framtida översvämningssrisker och menar att Projekt Slussen innebär en klar förbättring av översvämningssituationen. Bolaget anser att ett 200-årsperspektiv bör belysas samt att länsstyrelsens rekommendation för lägsta grundläggningnivå för havet är en lämplig utgångspunkt. Bolaget framför även synpunkter beträffande områden där det kan finnas problem med höga vattennivåer.

Stockholm Vatten och Avfall lämnar ett flertal synpunkter och kommentarer på avsnittet om skyfall och dagvattenhantering om vad som krävs vid stadsutveckling för att hantera ökade nederbördsmängder med dagens och ett framtida klimat.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden önskar komplettering av avsnittet Ett varmare stadsklimat avseende vikten av att planera och bygga så att ett framtida varmare klimat klaras utan att öka behovet av ener-

gikrävande kylmaskiner eller fjärrkyla. Energihushållning bör ge-
nomsyra översiktsplanen.

Länsstyrelsen anser att riskerna med transporter av farligt gods tyd-
ligare måste beaktas och att staden tar ställning till hur riskerna ska
hanteras i efterföljande planering. De anser också att en beskrivning
ska läggas in om hur planeringsinriktningen om ny bebyggelse i an-
slutning till där farligt gods hanteras ska uppnås, och att översikts-
planeringen ska utgå från rekommenderade skyddsavstånd för ny
bebyggelse där det transporteras farligt gods.

Flera remissinstanser, till exempel länsstyrelsen, Trafikverket och
Storstockholms brandförsvaret, påpekar att all järnväg utgör farligt
godsleder förutsatt att de inte omfattas av restriktioner. Brandför-
svaret vill också uppmärksamma Stockholms stad på att restri-
ktioner och tunnelkategoriseringar kan generera förhöjda risknivåer
utmed de vägar som trafiken omleds via.

Länsstyrelsen och Storstockholms brandförsvaret önskar ett utvecklat
resonemang om överdäckningar och transport av farligt gods.
Storstockholms brandförsvaret betonar också att överdäckningar i
vissa fall kan vara positiva ur riskhänsyn då de kan innesluta en
riskkälla.

Stadsbyggnadsnämndens råd för funktionshinderfrågor efterlyser
något område där elektromagnetiska störningarna är mindre än i
Stockholm för övrigt, samt önskar kartor över magnetfält som utgår
från rekommenderade nivåer 0,2 µT vid nybyggnad och 0,4 µT i
befintlig byggnad.

Stockholm Vatten och Avfall anser att det bör framgå att inte bara
”ny bebyggelse” behöver skyddas vid olyckshändelser med farligt
gods, utan även recipienter.

Länsstyrelsen anser att det tydligare bör framgå att föroreningar i
mark, vatten och byggnader vid exploatering och förändrad mark-
användning utgör en risk för människors hälsa. De anser också att
staden ska redovisa de utpekade stadsutvecklingsområden där mer
kunskap krävs gällande föroreningsituationen. Länsstyrelsen anser
också att den övergripande målsättningen i översiktsplanen bör utgå
från Naturvårdsverket utgångspunkter för efterbehandling där en
långsiktig åtgärd för människa och miljön är huvudalternativet.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden föreslår att stycket om risk för ras,
skred och erosion kompletteras med ett resonemang om att före-

bygga vibrationsstörningar samt att sista punkten under planeringsinriktningar kompletteras med detta.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer:

Avsnittet har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Förtydliganden har gjorts när det gäller främst buller-, vatten-, klimat- och riskfrågor. Kartillustrationerna har setts över och kompletterats.

Planen kompletteras ej avseende lågpunkter, svämplan, skärmbasängar och TBT-föreningar i vatten eftersom detta hanteras i framtagandet av lokala åtgärdsprogram för stadens vattenförekomster samt genom stadens tillsyn över båtklubbar.

Kontoret anser att risker med farliga transporter, överskridanden av luftkvalitetsnormer och försämrade förhållanden för framtida förändringar av kommunikationsleder i första hand behöver hanteras genom platsspecifika analyser och åtgärder anpassade till förutsättningarna i varje enskilt fall. Kommunen delar den bedömning som Boverket uttryckt i ett yttrande till regeringen, att generella skyddsavstånd inte bör vara utgångspunkt för planeringen.

Teknisk försörjning

Ett flertal nämnder, bolag och kommuner betonar att översiktsplanen behöver bli tydligare när det gäller de utmaningar som finns kopplade till den tekniska infrastrukturen.

Exploateringsnämnden påpekar att 140 000 nya bostäder ställer höga krav på stadens tekniska infrastruktur, att ledningsägande bolag aktivt bör delta i planeringen samt att det behöver finnas en gemensam och tydlig inriktning för planering av den tekniska försörjningen. Nämnden framhåller att förutsättningar och konsekvenser av anpassning till bostadsbyggandet för bättre utnyttjande av befintlig teknisk infrastruktur bör studeras.

Stockholms Stadshus AB önskar förtydliganden avseende planeringsinriktningar och fysiska marktillgångar för teknisk försörjning för vatten- och avloppsinfrastruktur och avfallshantering.

Stockholm Vatten och Avfall menar att den låga detaljeringsgraden gör det svårt att förutse och planera VA-verksamhetens utbyggnadsbehov utifrån översiktsplanen. Tillkommande bebyggelse kan medföra stora investeringsbehov om befintlig infrastruktur måste uppgraderas. Behovet av kapacitetshöjande åtgärder kan få konsekvenser även långt från den aktuella exploateringen. När det gäller

dagvattensystemen tillkommer även utmaningar i form av högre dimensioneringskrav jämfört med befintliga system.

AB Fortum värme stödjer översiktsplanens planeringsinriktningar men önskar tydliggörande om att all stadsplanering måste ta erforderlig hänsyn till skyddsavstånd och tillåten byggnadshöjd i närheten av befintliga anläggningar.

Länsstyrelsen menar att kraftledningsnätet bör läggas in i kartan över tekniska försörjningssystem och Stockholm Vatten och Avfall anser vattenskyddsområdena behöver framgå bättre av kartan.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden efterlyser resonemang om vilka krav som kan komma på bebyggelse, med nya tekniska lösningar för uppvärmning och hantering av solinstrålning, och menar att planeringsinriktningarna bör kompletteras med perspektiv på energilagring, orientering av bebyggelse, prioritering av s.k. passiva lösningar samt planering för ökad möjlighet till solceller. Planen bör också kompletteras avseende behovet av tillräcklig tillgång till drivmedelsstationer som kan tillhandahålla förnybara drivmedel.

Fortum Värme anser att följande mening bör läggas in i ingressen: ”De storskaliga systemen behöver fortsatt utvecklas och anpassas för att möta behoven från den växande staden. Där så är lämpligt utreds om, och i så fall hur, småskaliga system kan samverka med de storskaliga systemen.” Fortum Värme har också en rad detaljsynpunkter på texten, till exempel när det gäller uppvärmningsformer och Öppen Fjärrvärme.

Flera remissinstanser menar att projektet Stockholms Ström behöver framgå tydligare. Länsstyrelsen och Svenska kraftnät påpekar också att projektet Storstockholm Väst bör inkluderas i översiktsplanen.

Flera remissinstanser, till exempel länsstyrelsen, miljö- och hälsoskyddsnämnden och Stockholm Vatten och Avfall AB, föreslår kompletteringar av texten om framtidens avloppshantering.

Stockholm Vatten och Avfall framhåller behovet av att anlägga dagvattenanläggningar i strandnära områden. Bolaget poängterar också att det inte är rimligt att utveckla de dagvattenförande vassystemen så att de klarar att avleda extrema skyfall som går utöver dimensioneringsnormen.

Miljö- och hälsoskyddsämnden föreslår att texten om framtidens avloppshantering kompletteras med text om begränsning av dagvatten till det kombinerade avlopps nätet.

Flera remissinstanser anser att avfallsfrågorna bör utvecklas i dokumentet. Länsstyrelsen delar stadens syn att mark för effektiv avfallshantering behöver avsättas med plats för återvinningsstationer, miljöstationer och källsorteringsplatser. Framför även att stadens avfallshantering bör sårbarhets- och klimatanpassas.

Huddinge kommun efterfrågar tydligare ambitioner för att minska avfallet och ser positivt på att hanteringen av olika typer av massor lyfts i översiktsplanen då det blir stora mängder berg, grus, jord och transporter att ta hand om p.g.a. den föreslagna utvecklingen.

Stockholm Vatten och Avfall AB ser positivt på att avfallshantering lyfts upp som ett allmänt intresse. Bolaget har många förslag till hur avfallsfrågorna bör ges större tyngd. Bland annat efterlyser bolaget bättre vägledning vid kommande områdes- och detaljplanering genom att skarpa ställningstaganden och planeringsinriktningar anges för avfallshanteringen som helhet. Vidare anser bolaget att avfallsplanen bör läggas till som ett tematiskt tillägg i översiktsplanen för att tydligare specificera och underlätta genomförande.

Trafiknämnden framför att det höga bostadsmålet innebär att många kommunaltekniska ytor för t ex entreprenadmaskiner och snöupplag tas i anspråk och att det är angeläget att söka flexibla och långsiktiga lösningar. Miljö- och hälsoskyddsämnden anser att mark för viss kommunal teknisk verksamhet bör preciseras i översiktsplanen, t ex plats för masshantering och för större snöupplag, samt att kommunaltekniska ytor i många fall är lämpliga att förlägga till renodlade företagsområden eftersom de kan vara av störande karaktär. Stockholm Vatten och Avfall påpekar att det behövs utrymme även för drift och underhåll av anläggningar.

Stockholms Stadshus AB framhåller vikten av att säkerställa en kontinuerlig utbyggnad av det digitala fibernätet vilket kan förtydligas i planeringsinriktningarna för teknisk försörjning.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer:

Avsnittet har setts över utifrån de synpunkter som kommit in. Stadens försörjning lyfts fram som en strategisk fråga när staden växer. Kartan över teknisk försörjning har förtydligats.

Lokala utvecklingsmöjligheter

Allmänt om lokala utvecklingsmöjligheter

De allra flesta uttrycker det som mycket positivt att översiktsplanen beskriver de lokala utvecklingsmöjligheterna, men många önskar ytterligare förtydliganden och konkretiseringar i text och i en karta. Knäckfrågor borde kunna identifieras och flera önskar förtydligande avseende antal tillkommande bostäder och verksamheter i respektive del. Behovet av att utveckla kollektivtrafik och cykelstråk samt gångvägar borde uppmärksammas tydligare.

Botkyrka lyfter att Stockholms stads utveckling är både beroende av och ger konsekvenser för utvecklingen i de delar av huvudstaden som ligger utanför stadens egna geografiska gränser. De anser att det av samrådsmaterialet är svårt att förstå och överblicka vilka antaganden som gjorts kring mellankommunala beroenden. Översiktsplanen behöver vidare bättre redovisa hur sambanden kan stärkas och samspelet förbättras över stadens gränser.

Idrottsnämnden lyfter att de generellt saknar utvecklingspotentialen för idrotten och att det gärna kan nämnas planerade projekt under de olika stadsdelsbeskrivningarna. De ser gärna också att översiktsplanen överensstämmer med nämndens långsiktiga investeringsplan.

Utbildningsnämnden tar upp att skolfrågan tas upp på ett väldigt varierat sätt och på olika detaljnivåer och att det inte tillräckligt tydligt speglar behoven. Det identifierade behovet av skolutbyggnad motsvarar inte heller alltid utbildningsnämndens planering. Haninge kommun lyfter stråket Globen – Norvik som har pekats ut som ett av Stockholmsregionens viktigaste utvecklingsstråk och att Stockholm stad ingår i ett regionalt planeringssamarbete tillsammans med Haninge, Huddinge och Nynäshamn. Detta stråk bör därför nämnas i översiktsplanen.

Länsstyrelsen förutsätter att de verksamheter och anläggningar för idrott, rekreation och andra aktiviteter som i flera fall hänvisas till naturreservaten får förutsättas stämma överens med respektive reservats syfte och föreskrifter.

Bromma stadsdelsnämnd efterfrågar planer som konkretiserar öpskalans övergripande strategier för grönstrukturen.

Älvsjö miljöråd menar att faktorer som god boendemiljö, livskvalitet och trivsel till stor del tycks vara glömda i texterna om de lokala utvecklingsmöjligheterna.

Många företag har förslag för att ta vara på potentialen i olika stadsdelar medan många föreningar och privatpersoner uttrycker en oro för hur miljön kommer att påverkas av förtätningar i olika föreslagna stadsutvecklingsområden.

Barn och unga trycker på betydelsen av de lokala centrumen utvecklas och känns trygga. De önskar också fler icke-kommersiella mötesplatser inomhus.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Stadsbyggnadskontoret har arbetat vidare med kapitlet i syfte att tydliggöra och konkretisera avsnitten, men ändå beskriva utvecklingen på en strategisk nivå. Avsnitten har kompletterats med lokala stadsutvecklingskartor som visar på det texten beskriver. Exempel på ytterligare konkretisering är de regionala cykelstråken, stomlinjestråk, målpunkter, lokala samband samt strategiska samband till grannkommuner. Vidare har ett lokalt näringslivsperspektiv tillförts samt behovet av skolor och idrottslokaler förtydligats för respektive stadsdelsområde.

Rinkeby-Kista

Rinkeby – Kista stadsdelsnämnd anser att stycket om Rinkeby behöver uppdateras utifrån den omdaning av Rinkebystråket med butiker, restauranger och kaféer som genomförts samt utbyggnaden av 360 bostadsrätter och 225 hyresrätter. Den nya gång- och cykelvägen som ger en bättre förbindelse till Kista kan också nämnas samt att ett nytt vård- och omsorgboende planeras. Något som skulle behöva tillkomma i Rinkeby är ytterligare idrotts- och kulturverksamhet.

Familjebostäder önskar att översiktsplanen tydligare bygger vidare på och stärker den lokala identiteten i Rinkeby. Attraktionskraften i Rinkeby ligger i dess invånare och det bör även vara möjligt att främja den företagsamhet som finns i stadsdelen. En ytterligare form av satsning kunde vara en form av innovativ och mångkulturell handelsplats/mötesplats.

Beskrivningarna av Husby och Akalla konstaterar Rinkeby – Kista stadsdelsnämnd har lagts in i samma stycke trots att det är områden med helt olika förutsättningar och bör skrivas var för sig. Texterna bör vidare kompletteras med de befintliga bollplanerna, koloniträdgårdarna och de gamla gårdarna, Husby gård och Akalla by, invid Järvafältet som fyller en viktig funktion. Nämnden skulle också vilja se en plan för hur trafiken på Hanstavägen skulle kunna minskas, eller hellre ledas om, för att minska upplevelsen av vägen som

en barriär mellan Husby och Kista. För Kista bör strävan att skapa ett större inslag av bostäder i verksamhetsområdet för att få en mer levande stadsmiljö framgå tydligare. Även det planerade friluftsbadet vid Eggeby Gård på Järvafältet skulle kunna nämnas.

Stockholm Vatten och Avfall anser att det är bra att man i texten nämner avrinningsområdet för Bällstaån i sammanhang med översvämningsrisk, men önskar att det även betonas vikten av samordning mellan kommunerna.

Utbildningsnämnden framhåller att ytterligare skolor och förskolor kommer att behövas i området, utöver de som nämns.

Järfälla ser gärna att kommunerna samordnar utvecklingen kring kommungränsen, bland annat kring frågor som hör till hållbara infrastukturlösningar.

Sollentuna kommun saknar beskrivningar om kopplingar till Sollentuna avseende Häggvik – Akalla, Helenelund – Kista och Tureberg – Akalla och ser gärna att de utvecklas i dialog.

Årskurs 6 i Husbygårdsskolan vill ha en större och förbättrad skolgård, fler platser för 12-14-åringar och ökar trygghet, framförallt i centrum.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna har kompletterats med bl.a. skolbehovet och behov av tillkommande idrottslokaler. Sambanden med grannkommunerna har kompletterats framför allt mot Sollentuna kommun.

Spånga-Tensta

Spånga – Tensta Stadsdelsnämnd vill påtala vikten av att den offentliga miljön i vissa områden i Tensta och Spånga behöver utvecklas och skulle ha positiv påverkan på den upplevda otryggheten. Tensta centrum behöver utvecklas och ges möjlighet till ökad kommersiell service och för att nå målet om ett Stockholm som håller samman måste dessutom upprustningen av befintlig bebyggelse och den offentliga miljön prioriteras högt.

Stadsdelsnämnden stöder omvandlingen av Bromsten från industriområde till blandstad. Även utvecklingen i vid Spånga centrum är de positiva till att tillgängligheten stärks. Dock bör det även arbetas

med stationen som är en knutpunkt, som upplevs otrygg och otrivsam.

Utbildningsnämnden saknar beskrivning om behovet av nya skolor och förskolor och önskar att texten kompletteras med detta. Det är särskilt viktigt i Bromstensområdet.

Årskurs 2 i Hjulstaskolan efterfrågar fler mötesplatser för både barn och vuxna, bland annat lekplatser, fotbollsplan och utomhusbad, samt fler affärer i Hjulsta centrum.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med bl.a. skolbehovet i stadsdelsområdet. Även förtydliganden om att trygghetsskapande åtgärder ska tas i beaktning vid fortsatt planering har gjorts.

Hässelby-Vällingby

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd anser upprätthållandet av idén om en ABC-stad med lokal balans mellan bostäder, arbetsplatser och centrum är avgörande för att den fortsatta utvecklingen i Hässelby-Vällingby stadsdelsområde ska bli gynnsam. De delar i huvudsak förslaget, men ser risk vid mindre kompletteringar att befintliga kvaliteter byggs bort.

Utbildningsnämnden saknar beskrivning om behovet av nya skolor och förskolor och önskar att texten kompletteras med detta. Behov föreligger särskilt i områdena Vällingby och Råcksta samt Vinsta och Kälvesta.

Fortum värme framför vikten av att staden tar den hänsyn som krävs när man planerar närområdet runt Lövsta så att det inte försvårar för en etablering av en ny energianläggning i området.

Årskurs 5 i Maltesholmsskolan efterfrågar fler restauranger, butiker, parker och grönområden i sin stadsdel.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet har kompletterats med skolbehovet. Även förtydliganden om vikten av en fortsatt planering för upprätthållande av idén med Vällingby som ABC-stad har gjorts.

Bromma

Flera remissinstanser lyfter att det finns stora utmaningar inom infrastrukturområdet i Bromma, framförallt vid Brommaplan. En helhetslösning behöver tas fram med åtgärder för att minska genomfartstrafiken och att stärka kollektivtrafiken.

Kollektivtrafiken i stadsdelen behöver också förbättras på många olika sätt framförs det från flera (t.ex. länsstyrelsen), bland annat genom kollektivtrafikkörfält från Stockholm och inåt Brommaplan. En omvandling till stadsboulevard behöver hantera denna brist. Stadsdelsnämnden anser att det krävs spårbunden kollektivtrafik mellan Ekerö och Stockholm för att minska genomfartstrafiken.

Stadsdelsnämnden nämner oro för att fotgängarna ska trängas undan eftersom utrymmet är begränsande. De ser gärna att staden arbetar med insatser som gör det lättare för fotgängarna bland annat att ta sig över de stora broarna, till exempel Tranebergsbron.

Ulvsunda och Bällstaviken är markerat som utvecklingsområde och Trafikverket och landstinget anser att det är mycket olyckligt eftersom det finns få kvarvarande stadsnära kajer med möjlighet till godshantering. Det är därför viktigt att bevara terminalen samt kajerna och ge möjlighet till utveckling. Pendelbåtstrafik från Bällstaviken till Stockholm innerstad skulle öka bland annat Annedals attraktivitet.

Sundbybergs stad välkomnar att Stockholm önskar förstärka sambanden mellan Sundbyberg och Ulvsunda, Bromsten, Rinkeby, Järvafältet samt Kista. Även kopplingarna till Annedal och Bällstaån är mycket viktig för Sundbybergs stad för att skapa sammanhållen stadsbildning. En gång- och cykelbro mellan Bromsten och Rissne ser de ha stora fördelar för båda sidor och skapa helt nya kontaktmöjligheter mellan människor. Även en bro för gång- och cykeltrafik vid Tuvanparken i södra Sundbyberg skulle förbättra möjligheterna att röra sig i området, inte minst mellan Mariehäll och Sundbybergs station. En sådan bro finns i planeringsstadiet och de hoppas se den förverkligas.

Sundbybergs stad informerar om att de planerar för att utveckla bland annat strandpromenaden som kopplar ihop Annedal med Kungsholmen via Sundbyberg och Solna och detta stämmer med stadens vilja att utveckla stränder och vattenrum.

Utbildningsnämnden menar att komplettering av nya skolor tas upp på ett bra sätt och anser att behov av nya skolor är särskilt viktigt att tillgodose i områdena Riksby, Bällsta, Mariehäll och Beckomberga.

Stockholms handelskammare, de olika företagsgrupperna och några privatpersoner i staden anser att Bromma flygplats ska vara kvar, medan flera privatpersoner vill att den ska läggas ner.

Flera privatpersoner trycker på värdet av att behålla koloniområden. Flera andra privatpersoner är negativa till att delar av Nockeby pekas ut som område för omfattande komplettering.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med bl.a. tillgänglighetsfrågan och lösningar inom infrastrukturområdet. Förtydliganden har även gjorts om vikten av att utvecklingen av Ulvsunda innebär att terminal och kajer för godshantering och kollektivtrafik säkerställs i den kommande stadsutvecklingen. Kopplingarna till Sundbyberg har tydliggjorts i kartan.

Östermalm

Länsstyrelsen påpekar att exploatering i områden kring Kräftriket och Bergiusvägen endast kan ske om det överensstämmer med intentionerna i lagstiftningen för nationalstadsparken. Vissa föreningar är negativa till sådana exploateringar, medan Stockholms universitet är positivt till att dessa utbyggnadsmöjligheter pekas ut. Länsstyrelsen anser också att nationalstadsparkens funktion som nav i stadens och regionens grönstruktur bör framgå tydligare, liksom att alla gröna samband mellan delar av nationalstadsparken, de gröna kilarna och stadens grönområden och parker ska bevaras och stärkas.

Östermalms stadsdelsnämnd framhåller vikten av att Kungliga nationalstadsparkens gränser respekteras och dess unika värden bevaras i samband med att ny bebyggelse planeras. Vidare trycker de på vikten av en välfungerande kollektivtrafik i Norra Djurgårdstaden samt cykel- och gångtrafik då det är en miljöprofilstadsdel. Nämnden anser också att det är viktigt att det görs insatser för minskade utsläpp längs västra Vallhallavägen för att stadsplanering ska kunna genomföras som planerat.

Statens fastighetsverk anser att för Södra Djurgården handlar det mest om att vidmakthålla och underhålla de existerande kvaliteterna. Fastighetsverket och Stockholms universitet föreslår att de stora vägarna inom Vetenskapsstaden överdäckas.

Lidingö stad lyften vikten av Ropsten som en viktig nod och knutpunkt och trycker på vikten av att säkerställa ett väl fungerande Ropsten som knutpunkt, inkl. infartsparkering. De anser också att det är viktigt att Spårväg City enligt plan byggs fram till Ropsten och integreras med Lidingöbanan. Detta för att ta tillvara på de samhällsnyttor och redan gjorda investeringar samt ett mindre sårbart trafiksystem.

Utbildningsnämnden nämner att behovet av skolor och förskolor är stort även inom Östermalm och att det tydligare bör lyftas inom Norra Djurgårdsstaden. Stockholms hamnar AB anser att de planer som finns kring Loudden och Frihamnen samt förändringarna av områdena kring hamnlägena bör nämnas i texten.

Årskurs 4 på Hillelskolan efterfrågar mer färg på fasaderna, bättre belysning och fler lekplatser för 10-12-åringar.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Att kompletteringar i nationalstadsparken ska göras i enlighet med parkens lagskydd har förtydligats. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med bl.a. vikten av kapacitetsstark kollektivtrafik samt väl fungerade cykelstråk. Förtydliganden har även gjorts i texterna om de planer som finns kring Loudden och Frihamnen samt förändringar i hamnlägena.

Norrmalm

Länsstyrelsen menar att det bör framgå att delar av Norrmalm ligger inom Kungliga nationalstadsparken.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att det skulle behövas en styrning mot en ökad andel större lägenheter i det tillkommande beståndet för att ge stadsdelen ett mer blandat bostadsbestånd. Vidare är de positiva till planerna i stadsutvecklingsprojektet Västra City med överdäckning av spårrområde och Klarastrandsleden och menar att det kan bidra till att uppfylla stadens mål på flera sätt.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med bl.a. vikten av att ge stadsdelen ett mer blandat bostadsbestånd. Avsnittet är kompletterat med att delar av Hagastaden ingår i Kungliga nationalstadsparken.

Kungsholmen

Kungsholmens stadsdelsnämnd anser att det är angeläget att höjdyggen i Stadshagen, som är en viktig del i Stockholms stadslandskap, bevaras vid förtätning. Nämnden anser vidare att det är olämpligt att bygga bostäder i Rålambshovsparkens norra kant, men är däremot positiv till en avsmalning av trafikleden till förmån för en utökning av parken.

Kungsholmens stadsdelsnämnd anser att området vid Sankt Eriks ögonsjukhus bör prioriteras till förskolor, skolor och idrottshallar när Stockholms läns landsting flyttar verksamheten till Hagastaden. De önskar även att behovet av äldreboende beaktas i stadsplaneringen. Utbildningsnämnden lyfter också behovet av skolor och idrottskapacitet, bl.a. i Stora Essingen samt Marieberg och Fredhäll om förtätning medges vid Bromma flygplats.

Kungsholmens stadsdelsnämnd anser vidare att en överdäckning av Essingeleden tvärs över västra Kungsholmen behöver utredas. En yta motsvarande Bromma flygplats skulle kunna bli tillgänglig för bebyggelse samt att miljön skulle förbättras och få bättre förutsättningar för friluftsliv.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats bl.a. med behovet av skolor. Rålambshovsleden har pekats ut som stadsgata av lokal karaktär och en eventuell bebyggelse i dess norra kant kan prövas i fortsatt planering. Överdäckningen av Essingeleden bedöms inte genomförbart inom planens giltighetstid.

Södermalm

Södermalms stadsdelsnämnd ser gärna ett förtydligande av vad som kan tillåtas byggas och hur inom detta område som ingår i riksintresset ”Stockholms innerstad med Djurgården”. Det gäller t.ex. hushöjder, täthet m.m. Texterna i lokala utvecklingsmöjligheter ger mycket liten vägledning om vad eventuella kompletteringar skulle kunna innebära. Stycket om Reimersholme och Långholmen skulle behöva beskriva om det går/kan/bör byggas här och vad platserna tål. Stadsdelsnämnden anser att dessa öar med kajer och stränder inte tål stora förändringar.

Vidare saknar nämnden en beskrivning och värdering av Södermalms ursprungliga topografi och de kvarvarande bergsformationerna, vilka är ovärderliga för förståelse av stadens ursprung och framväxt. Det saknas också en djupare analys kring naturele-

ment, befolkningstäthet, sociotoper med mera över hela stadsdelsområdet. Nämnden anser också att det är mycket viktigt att behålla stadsdelsområdets parker intakta. Ringvägen föreslås omvandlas till stadsgata, men nämnden anser att Ringvägen redan är en stadsgata. Det finns utrymme för viss förtätning men stor hänsyn måste tas till stadsrummets funktion, stil och historiska proportioner.

En stadsutveckling av södra Skanstull ser nämnden som mycket positivt. De ser även en omvandling av Stadsgårdsleden, Söder Mälarstrand och Masthamnen som något positivt men vill påpeka risken för att förvanska riksintresset.

Flera remissinstanser (Trafikverket, Stockholm hamnar AB, Handelskammaren m.fl.) anser att det är oerhört viktigt att Masthamnen inte blir ett utvecklingsområde utan att det är av största vikt att hamnverksamheten och varvet på Beckholmen får fortsätta samt utvecklas i framtiden. Även Nacka kommun framför att de förutsätter att en eventuell omvandling av Stadsgårdsleden och Värmdöleden beaktar hamnverksamheten och trafikfunktionen samt att den inte påverkar Saltsjöbanans ombyggnad.

Nacka kommun framför att Henriksdals reningsverk är beläget inom ett område där man planerar för tät och blandad stad med mellan 1400 och 1750 bostäder och att det därför är av största vikt med en bra samordning mellan utbyggnaden av reningsverket och Nacka kommuns stadsbyggnadsprojekt. Den planerade om- och utbyggnaden av reningsverket bedöms inte påverka exploateringsmöjligheterna när den väl är utförd, förutsatt att detta görs med hänsyn till placering och utformning av ny bebyggelse.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Vidare har skrivningen om att det finns stora möjligheter för stadsutveckling i Masthamnen utan att inkräkta på områdets sjötransportfunktionalitet förtydligats.

Hägersten-Liljeholmen

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd lyfter att Södertäljevägen är en stor barriär i stadsdelsområdet och behovet av kopplingar mellan Liljeholmstorget-Nybohov och Liljeholmskajen-Årstadal i stort. I all utveckling av Liljeholmen är det av stor vikt att öka de offentliga funktionerna. Bristen på förskoleplatser är fortsatt stor och förskolorna har ofta små gårdar. Även parkmark är en bristvara och parkerna behöver utvecklas. Ett strategiskt samband som saknas

i planen och som behöver utvecklas är mellan Midsommarkransen och Årstaberget. Gång- och cykelväg över Södertäljevägen och under E4:an bör finnas med i fortsatt planering.

Utbildningsnämnden lyfter att området behöver fler än en skola och att detta bör återspeglas i texten. Utöver det behöver möjlighet till expansion värnas särskilt för Nybohovsskolan, Gröndalsskolan och Aspuddens skola.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats bl.a. med park- och skolbehovet. Vidare har Södertäljevägen lyfts som barriär, liksom behovet av fler kopplingar mellan områdena. Sambandet Årstaberget – Midsommarkransen har markerats på kartan som stadsgata av lokal karaktär och uttrycks i text.

Skärholmen

Flera remissinstanser lyfter att det är positivt att Skärholmen pekas ut som ett av fokusområdena. Huddinge kommun vill att det tidigare och tydligare i beskrivningen om Skärholmen ska framgå att den ingår i en regional stadskärna tillsammans med Kungens Kurva.

Skärholmens stadsdelsnämnd lyfter bristen på planerande sammanhängande struktur kring röda linjen i Söderort. På kartan illustreras tänkt utveckling där Skärholmen och Fruängen knappt hänger ihop och södra Mälärhöjden har i stort sett helt uteslutits som utvecklingsområde. De anser att med den starka socioekonomiska gränsen behöver förslaget visa på högre ambitioner. Stadsdelsnämnden menar också att de ändrade förutsättningarna i och med Förbifart Stockholm behöver tas tillvara bättre.

Utbildningsnämnden lyfter att i området Skärholmen och Vårberg behöver skolkapacitet säkerställas. Ny skola kan också stärka kopplingen mellan Mälärhöjden och Bredäng. De ser också att befintliga skolor behöver få möjlighet att expandera. Skärholmens gymnasium är strategiskt betydelsefullt i ett långsiktigt perspektiv.

Stockholm Vatten och Avfall påpekar att fokusområdet Skärholmen ligger inom vattenskyddsområdet för Östra Mälaren inom vilket skyddsföreskrifter gäller för att skydda Mälaren som dricksvattentäkt.

Årskurs 7 i Lillholmskolan efterfrågar bland annat uppfräschning av vissa utomhusmiljöer, trygghetsskapande åtgärder samt fler mötesplatser och aktiviteter för ungdomar och menar att parkeringsplatserna med fördel kan bli färre.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med bl.a. med skolbehovet. Vidare har texten om att Skärholmen ingår som en regional stadskärna tillsammans med Kungens kurva lyfts fram.

Älvsjö

Älvsjö stadsdelsnämnd önskar att texten tydliggörs avseende det pågående programarbetet. Vidare ser de det som positivt att Älvsjövägen och Folkparksvägen förslås omvandlas. Ett par remissinstanser (stadsdelsnämnden, kyrkogårdsnämnden) undrar varför inte Åbyvägen, som utgör en betydande bullerkälla, är utpekad till stadsboulevard. Brännkyrka kyrka ligger alldeles intill och det vore önskvärt med en mer rofylld miljö.

Länsstyrelsen förordar att översvämningsproblem i utvecklingsområdet Älvsjö hanteras mer övergripande än i enskilda detaljplaner.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med Älvsjö som en viktig knutpunkt och att höjd ska tas för att kunna etablera regionalstågsstopp.

Åbyvägen har en mycket viktig funktion för regionaltrafik samt godstransporter som ska till och från Västberga industriområde med Årsta Kombiterminal. Åbyvägen anses därför inte ha rätta förutsättningar för att omvandlas till en stadsboulevard.

Enskede-Årsta och Vantör

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd ställer sig frågande till om det i Slakthusområdet verkligen planeras för så pass mycket verksamhetslokaler som krävs för att utöka dagens antal arbetsplatser i området. De bör annars kompenseras i något annat område i stadsdelen. Vidare anser de att i detta avsnitt kan lyftas att det utreds om Rågsveds friområde kan bli ett naturreservat samt att det bör stå något om att centrumen Rågsved, Bandhagen och Högdalen behö-

ver stärkas och utvecklas. De ställer sig positiva till ambitionen att kollektivtrafiken till Östberga planeras att förbättras.

Utbildningsnämnden önskar förtydligande i texten att i de större stadsutvecklingsområden så som Söderstaden, Årstafältet och Årstaberget behöver nya skolor säkerställas och att det dessutom krävs en ny skola i Högdalen. I texterna om Stureby och Enskedefältet är det oklart vad som avses. Nämnden informerar att det pågår projekt för Sturebyskolan respektive Enskedefältets skola, men de kommer inte leda till ökning i elevantal och inga ytterligare expansioner planeras. Om fler bostäder byggs i området behövs plats för nya skolor säkerställas. Enskede gårds gymnasium betraktar nämnden som strategiskt betydelsefull i ett långsiktigt perspektiv.

Fortum Värme menar att det är viktigt att staden i sin planering av området runt Högdalen tar erforderlig hänsyn till det behov av verksamhetsytor och skyddsavstånd som krävs för att effektivt kunna bedriva denna typ av verksamhet. Ny mark för industriell verksamhet kommer i närtid att behöva planläggas i området.

Stockholm Vatten och Avfall påpekar att det finns konflikter i markbehov mellan el-stråk i Stockholms Ström, förslaget om Örbyleden och Magelungsvägen som stadsboulevard samt Stockholm Vatten och Avfalls huvudsystem för vatten, avlopp och dagvatten.

Årskurs 5 i Rågsvedsskolan efterfrågar ett museum i Rågsved, fler affärer i Rågsveds centrum och större skolgård.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten.

Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med bl.a. skolbehovet, att stärka de lokala centrumen och att Rågsveds friområde utreds som naturreservat.

Farsta

Farsta stadsdelsnämnd håller med om att det finns stora möjligheter till stadsutveckling. Farstas lokala utvecklingsprogram (LUP) inriktas främst på Fagersjö, Hökarängen och i vissa delar Farsta strand, med fokus på Fagersjö och ser positivt på ambitionen med förbättrade kommunikationer, utveckling av bostäder och service. De är dock lite undrande till att det i förslaget sägs att Gubbängsfältet ska bebyggas med bostäder och utgår från att det främst är fältet väster om Lingvägen som avses. Vidare har

nämnden planer på en större strandpark för rekreation från Farsta strandbad och vidare fram till Fastanäsbron. De bedömer också att området kring Högdalstopparna har stor potential att utvecklas vidare till ett idrotts- och rekreationsområde och skulle kunna knyta ihop Fagersjö, Högdalen, Hökarängen och Farsta både fysiskt och socialt.

Även Familjebostäder lyfter Fagersjö som av bolaget uppfattas som en naturlig förlängning av arbetet med tyngdpunkt Farsta. På lite längre sikt ser de möjlighet till ytterligare utbyggnad, förutom det som redan pågår, sydväst och nordost om väg 271 och området vid sjön på Huddingesidan av Magelungen. Tillsammans skapar det ett stort underlag för pendeltågsstation i Fagersjö. Spårbunden kollektivtrafik anser de är den enskilt viktigaste frågan för att öka attraktiviteten i ett område.

Utbildningsnämnden anser att behovet av nya skolor och förskolor bör nämnas redan i avsnittets inledande text tillsammans med den omfattande bostadsbyggnation som planeras. Vidare bör det tydliggöras behovet av fler skolor i området Farsta, Larsboda, Farsta strand, och Farstanäset. I områdena Fagersjö och Sköndal bör det även tydliggöras att Fagersjöskolans respektive Sandåkraskolans möjligheter till expansion ska värnas. Även i Hökarängen och Gubbängen måste nya skolor finnas med i planeringen vid eventuell bostadsutbyggnad.

Idrottsnämnden menar att det bör framgå att Farsta är en stadsdel med idrottsprofil.

Haninge kommun anser att ett strategiskt samband över kommungränsen vid Farsta bör illustreras även i denna översiktsplan. Huddinge önskar att kopplingen Farsta och Trångsund tydliggörs. Förslagen stadsgata sammanfaller väl med Huddinges översiktsplan, vilket de anser är positivt.

Årskurs 8 i Farsta grundskola efterfrågar fler mötesplatser för ungdomar, t.ex. en fritidsgård, fler idrottsplatser, närhet till simhall, äventyrsbad i Fagersjö, ökad trygghet i centrum, städade gator och bättre tvärförbindelser, inte minst till Fagersjö.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med bl.a. skolbehovet och nya idrotts- och rekreationsområden och Farsta som en stadsdel med idrottsprofil. Vidare har det lagts till att en pendeltågssta-

tion i Fagersjö skulle vara positivt. I kartan har ett strategiskt samband över kommungränsen lagts till. Bedömningen är att delar av Gubbängsfältet och Gubbängens IP på sikt kan utvecklas med fler bostäder och verksamheter och att det ska integreras med idrottsverksamheterna som utvecklas ytterligare.

Skarpnäck

Flera remissinstanser (Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Kyrkonämnden, exploateringsnämnden) m.fl.) påtalar vikten av att Skarpnäcks företagsområde får utvecklas så att fler arbetsplatser kan skapas men även utreda blandad bebyggelse. Vidare är det viktigt att de kollektiva tvärförbindelserna blir fler och bättre. Även stråk med sammanhängande gång- och cykelvägar måste bli säkrare och tydligare för att de ska bli ett alternativ för fler. Flatens naturreservat bör också nämnas i texten.

Nacka kommun ställer sig generellt positiva till föreslagen utveckling i Skrubba verksamhetsområde, men vill betona att utökningen bör ta hänsyn till de gröna sambanden i anslutning till området.

Utbildningsnämnden informerar att i det för närvarande planeras två nya skolor, en i området Hammarbyhöjden och Björkhagen och en i området Bagarmossen och Skarpnäcks gård. I Kärrtorp finns behov av utökad antal skolplatser men det planeras inte någon ny i dagsläget utan utbyggnad av befintliga skolor. Nämnden ser Kärrtorps gymnasium som strategiskt betydelsefullt i ett långsiktigt perspektiv.

Tyresö kommun vill gärna se en fortsättning och förlängning av Bollmoravägen genom Skrubba till Gudöbroleden.

Årskurs 6 i Bagarmossens skola efterfrågar bland annat fler affärer och restauranger i centrum, ett större bibliotek, fler mötesplatser (inne och ute) för 12-14-åringar, fler parker, lekplatser, idrottsplatser och utegym samt en simhall i närheten.

Flera föreningar och privatpersoner är negativa till byggande i Hammarbyskogen och på Nytorps gärde.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Texterna har uppdaterats och skrivningarna skärpts för att vara mer vägledande. En karta har lagts till för att öka tydligheten. Texterna i avsnittet som helhet har kompletterats med bl.a. skolbehovet. På karta och i text framgår att sambanden med bl.a. Tyresö bör stärkas.

Karta över stadsutvecklingsmöjligheter

Trafikverket, Södermalms och Älvsjö stadsdelsnämnder, kyrkogårdsnämnden samt många föreningar och privatpersoner anser att kartan över stadsutvecklingsmöjligheter är för otydlig. Trafikverket föreslår att alla föreslagna exploateringsområden bör ha en beskrivande text och kanske markeras med nummer i kartan. Södermalms stadsdelsnämnd föreslår att kartan kompletteras med grannkommunernas namn.

Länsstyrelsen, Södermalms och Älvsjö stadsdelsnämnder menar att Stockholms gröna infrastruktur och dess viktigare samband är otydliga i kartan. Älvsjö stadsdelsnämnd ifrågasätter också att kompletteringar kan prövas i stadens alla grönområden.

Länsstyrelsen och Bromma stadsdelsnämnd anser att de regionala kilarna bör synas på kartan och Trafikverket att den övergripande infrastrukturen saknas. Landstinget menar att kartan behöver kompletteras med kommunikationsnoder, regionala cykelstråk och markreservat. Trafikverket och Nacka kommun anser att de båda aktuella alternativa sträckningar för Östlig förbindelse i Sverigeförhandlingen bör framgå av kartan.

Stockholm Vatten och Avfall anser att Östra Mälarens vattenskyddsområde samt befintliga farleder, färjetrafik, farliga transporter, hamnar och utvecklingen av dessa på Mälaren bör redovisas på kartan över stadsutvecklingsmöjligheter. Fortum Värme önskar att befintliga anläggningar för teknisk försörjning förtydligas i kartan, alternativt att en särskild plankarta för de tekniska försörjningssystemen tas fram.

Bromma stadsdelsnämnd framhåller att bland annat de gröna stråken och utvecklingen av marken på Bromma flygplats bör beskrivas närmare. Skärholmens stadsdelsnämnd anser att kopplingar mellan Skärholmen, Fruängen och Mälarhöjden behöver förtydligas och stadsutvecklingsområdet inkludera södra Mälarhöjden.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har flera detaljsynpunkter på kartan. Kyrkogårdsnämnden menar att det är oklart varför större delen av Skogskyrkogården getts en annan grön kulör än övriga begravningsplatser.

Haninge kommun anser att ett strategiskt samband från Farsta till Haninge fortfarande är prioriterat.

Flera privatpersoner har reagerat på utbredningen på kompletterings- och omvandlingsytor.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Kartan med stadsutvecklingsmöjligheter har setts över utifrån de synpunkter som kommit in men all efterfrågad information har inte beaktats. Då kartan visar stadsutvecklingen på en övergripande strategisk nivå har i vissa fall synpunkterna istället påverkat informationen i de nya lokala stadsutvecklingskartorna i kapitlet om lokala utvecklingsmöjligheter.

Riksintresse-bilagan

Länsstyrelsen menar att riksintressenas geografiska omfattning ska klargöras på karta.

Solna stad är positiv till att riksintressena har lagts i bilaga.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden och Skönhetsrådet anser att riksintressebilagan är för oprecis. Miljö- och hälsoskyddsnämnden menar också att vissa utpekade riksintressen för kommunikationer, som vissa järnvägsstationer, Containerterminalen och Loudden, borde hävas.

Länsstyrelsen, fastighetskontoret och kulturnämnden anser att vägledningens förhållningssätt lyfter knäckfrågorna och beskriver karaktärsdrag när det gäller riksintressen för kulturmiljövården på ett bra sätt. Länsstyrelsen, och till viss del kulturnämnden, ställer sig dock kritisk till och har bestämda synpunkter på ett antal förhållningssätt när det gäller Det moderna city, Den klassiska stenstaden och Innerstaden utanför den klassiska stenstaden. Kulturnämnden menar att stadens mål för områden av riksintresse för kulturmiljövården bör vara högre ställt än miljöbalkens krav.

Länsstyrelsen vill också förtydliga att det finns aspekter inom riksintresset för kulturmiljövården som inte ingår i nationalstadsparken och att ett riksintresse inte får vägas mot ett annat intresse om detta medför påtaglig skada på riksintresset.

Länsstyrelsen påpekar att kartredovisningen av riksintresset Stockholms hamn baseras på ett felaktigt kartsikt. De framhåller också att Trafikverket inte kommer att ta ställning till Loudden som riksintresse innan en långsiktigt hållbar struktur för regionens försörjning av flytande drivmedel är säkerställd och att riksintresset för Östra bangården inte kan hävas förrän det är klarlagt att ersättning kan fås i Västra bangården.

Vidare anser länsstyrelsen och Trafikverket att det bör framgå att riksintresset E4 ingår i TEN-T-nätet och att det för Hjulsta trafikplats finns en riksintresseprecisering.

Länsstyrelsen hävdar bestämt att Bromma flygplats inte kan avvecklas förrän det klarlagts att tillräcklig kapacitet är säkerställd på andra flygplatser och att det inte är lämpligt att ange att prövning av stadsutveckling kring flygplatsen ska prövas i varje enskilt fall. De anser att översiktsplanen ska redovisa att riksintresset tillgodoses genom att bostadsbebyggelse inte tillkommer inom område med ljudnivåer över FBN 55 dBA. Även markbullrets utbredning är i dagsläget en tydlig begränsning för möjlig bebyggelse i området kring flygplatsen. De framhåller också att information om att samråd med Luftfartsverket ska ske för bebyggelse högre än 20 meter över marknivån behövs i översiktsplanen.

Länsstyrelsen anser att kraftledningsprojektet Storstockholm Väst bör omnämnas.

Länsstyrelsen menar att det bör framgå att Natura 2000-områdena även utgör områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken samt att förhållningssättet till Bromma de Geer-moränsystem behöver förtydligas. De anför också att beslut från Naturvårdsverket kring nya riksintressen för friluftslivet omfattande Ulriksdal–Haga–Djurgården och Järvafältet väntas under 2017.

Trafikverket anser att förtydliganden och riktlinjer om hur riksintressena och deras influensområden påverkas och hur de ska beaktas bör läggas in i planhandlingarna och inte enbart presenteras i bilagan. Även Södermalms stadsdelsnämnd saknar kopplingar mellan texten i bilagan och översiktsplanens huvudtext.

Fastighetskontoret menar att det är viktigt att värdekärnorna i riksintresset Stockholms innerstad har aktuella detaljplaner med bevarandebestämmelser. Kulturnämnden anser att det bör förtydligas att staden ser kulturmiljöerna som en resurs som är av avgörande betydelse för att staden ska vara attraktiv för boende, företag och turister. Kulturnämnden delar inte den problembeskrivning som finns i ett avsnitt i bilagan. De menar också att stadens mål bör vara högre ställt än det som regleras i miljöbalken och lämnar i en bilaga detaljerade synpunkter på bilagan om riksintressen.

Bromma stadsdelsnämnd anser att avvägningarna mot riksintressena behöver utvecklas. Kyrkogårdsnämnden föreslår att hela det av Unesco utpekade världsarvsområdet Skogskyrkogården också bör vara riksintresse, och inte en viss del som idag. De menar också att

gränserna för riksintressen och världsarvet Skogskyrkogården bör redovisas i kartmaterialet.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

Bilagan om riksintressen, samt hur riksintressena beaktas i planen i sin helhet, har setts över utifrån de synpunkter som kommit in, i första hand synpunkterna från länsstyrelsen. Ytterligare kartor för vissa riksintressen har lagts in. Stadens förhållningssätt till Loudden och Bromma flygplats förtydligas i avsnittet med de lokala utvecklingsmöjligheterna och i riksintressebilagan. Formuleringarna om City har ändrats utifrån arbetet med programmet för City. Förslaget om utökat riksintresseområde för Skogskyrkogården tas inte med i planen utan bereds på annat sätt.

Konsekvensbeskrivning

Länsstyrelsen ser en stor brist i att översiktsplanens bilaga för riksintressen inte varit föremål för konsekvensbedömning.

Även flera andra remissinstanser, t.ex. Kungsholmens, Norrmalms och Östermalms stadsdelsnämnder och miljö- och hälsoskyddsnämnden, anser att konsekvensbeskrivningen ska kompletteras med de lokala utvecklingsmöjligheterna respektive bilagan för riksintressen.

Länsstyrelsen bedömer att kopplingen till konsekvensbeskrivningen bör stärkas när det gäller miljö kvalitetsnormer för vatten.

Haninge kommun anser att planförslaget eller konsekvensbeskrivningen kan utveckla beskrivningen av hur den föreslagna bostads- och trafikutvecklingen i söderort och fokusområdet Farsta väntas påverka infarten och bytespunkter för bil- och kollektivtrafik mot Stockholm.

Stadsbyggnadskontorets kommentarer

En ny konsekvensbeskrivning görs av oberoende konsult inför utställningen av planen. I den beskrivs även konsekvenser av riksintressebilagan och de lokala utvecklingsmöjligheterna. De lokala utvecklingsmöjligheterna var i samrådsförslaget i första hand en beskrivning av möjligheter och behov och innehöll inte några nya eller definitiva ställningstaganden eller riktlinjer.